

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ»**

(1-2 квітня 2022 р.)

Львів
2022

УДК 340.130"313"(063)
А 43

Актуальні питання реформування правової системи в сучасному суспільстві. А 43 Матеріали науково-практичної конференції (м. Львів, 1-2 квітня 2022 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2022. – 100 с.
ISBN 978-617-8074-05-0

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Актуальні питання реформування правової системи в сучасному суспільстві». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, цивільного права та процесу, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного права, кримінального, кримінально-виконавчого права, та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 340.130"313"(063)

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Доголич І.В.

СУДДІВСЬКА ЕТИКА ЯК ОСНОВА
ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ 6

Попова О.В.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ
В ЗАКОНОТВОРЧОСТІ ТА В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН 8

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Гулієв Ілгар Елхан огли

ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ..... 12

Линник Р.В.

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ САМОПРЕДСТАВНИЦТВА
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СУДАХ 15

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Єфіменко І.М.

ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ СОТ
ЗА ВІЙСЬКОВУ АГРЕСІЮ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ..... 18

Сергєєв О.В., Сокиринська О.А.

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ
СМЕРТНОЇ КАРИ ЯК ОДНОГО ІЗ СПОСОБІВ ПОРУШЕННЯ ПРАВА
НА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ..... 23

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Климович Ю.О.

ПРИЧИНИ «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ»
У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ..... 27

Литвиненко Д.О.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ
ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 30

Мишевська Н.М.

ДО ПИТАННЯ «М'ЯКОГО ПРАВА» У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	33

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Чеботарьов О.П.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДМОВИ В НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА РОЗРОБКУ ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	37

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Іванець І.О.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА	42

Миронова І.С.

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАСОБИ ДОКАЗУВАННЯ» У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ У СПІВВІДНОШЕННІ З ПОНЯТТЯМ «ДОКАЗИ»	46

Савченко В.О.

ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ АБСОЛЮТНИХ ТА ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ	51

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Винник І.І.

ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ОПІВ В МИТНОМУ РЕЄСТРІ УКРАЇНИ	56

Годлєвська Д.О., Леонова Н.В.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	61

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аніна О.О.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	66

Басараб М.Ю., Остапенко Л.О.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ КАРАНТИНУ:
ОПЛАТА, ВІДПУСТКИ, РЕЖИМИ РОБОТИ 72

Небожук А.Р.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО
ПІКЛУВАННЯ У 2015–2020 РОКАХ В УКРАЇНІ..... 75

Свищо В.С., Остапенко Л.О.

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ.
ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА 81

Трусов Я.І.

УКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ФРІЛАНСЕРОМ..... 84

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Виноградова А.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ВККС УКРАЇНИ ЯК НАПРЯМ ОПТИМІЗАЦІЇ
КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ..... 87

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Плаван А.Р.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ:
УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД..... 90

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Шкляр В.О.

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАД ЗАКОННОСТІ
В КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ..... 94

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Доголич І.В.

студентка,

Науковий керівник: Гураленко Н.А.

доктор юридичних наук, доцент,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СУДДІВСЬКА ЕТИКА ЯК ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

У наш час, у зв'язку зі становленням та розвитком України як правової, незалежної та демократичної держави, суддівська етика в контексті вимог, які регламентують функціонування судової системи, набуває високого рівня актуальності та суспільної важливості.

Передусім, варто визначити дефініцію «суддівської етики». Суддівська етика є різновидом професійної етики, однієї із галузей етичної науки, науки про мораль. Етичні норми являють собою систему ідей і уявлень про правильну і неправильну поведінку, які вимагають виконання одних дій і забороняють інші. Етичні вимоги до поведінки судді закріплені саме в Кодексі професійної етики судді і являють собою сукупність моральних правил поведінки судді, за допомогою яких можна оцінити його дії з погляду таких цінностей, як справедливість, сумлінність, гідність, людяність тощо [1].

В українському законодавстві поняття суддівської етики вперше згадується у в положеннях Закону України «Про судоустрій і статус суддів». В п. 2 ч. 7 ст. 76 встановлюється обов'язок судді дотримуватися правил суддівської етики, в тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки в будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та невідкупності суддів [2].

Питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики, що затверджується з'їздом суддів України за пропозицією Ради суддів

України. Чинний кодекс суддівської етики був затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22 лютого 2013 року та містить у собі значну частину етичних норм, які описуються у Бангалорських принципах поведінки суддів, що свідчить про формальну узгодженість суддівської етики в Україні зі світовими стандартами.

Аналізуючи зміст Кодексу суддівської етики, нам стає очевидним, що утверджуються два аспекти етики – особиста етика (духовний аспект) та процесуальна етика (практичний аспект). Поведінка судді повинна бути етичною не тільки в залі судових засідань під час здійснення правосуддя, а й в особистих, прямо непов'язаних з роботою, сферах.

Етика, як основа діяльності судді обумовлена низкою особливостей, які визначають діяльність судді та судовий процес по суті.

По-перше, судовий процес є формою реалізації правосуддя і його кінцевою метою є захист прав, свобод та інтересів людини. Заради цього кожному забезпечується право на справедливий суд. Аристотель розглядав справедливість як етичну чесноту, найбільшою з чеснот. Він стверджував, що оскільки справедливість закладена в сутності людини, то, рухома нею, вона дотримуватиметься тільки справедливого закону, а несправедливий – ігноруватиме [3]. Таким чином, справедливий суд нерозривно пов'язаний з особистістю самого судді, його моральними якостями та власними суб'єктивними установками.

По-друге, незалежність судді виступає обов'язковим атрибутом судової діяльності. Незалежність є багатоаспектним явищем. Вона може виражатися внутрішньо – як спосіб мислення судді, особисте переконання, що у власній діяльності він може користуватися виключно власним розумінням права та закону, а також зовнішньо – як незалежність судової гілки влади від інших інститутів, а також заборона втручання та тиску на суди та їх представників.

По-третє, професійна солідарність установлює корпоративні цінності всередині судової системи. Кожен суддя повинен усвідомлювати свою соціальну роль, свою приналежність до суддівського корпусу, який репрезентує судову владу серед громадськості. Солідарність суддів вимагає взаємоповаги суддів, не

допускає зневажливого ставлення, публічної оцінки рішень колег, а також відкритих конфліктів чи суперечок.

Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що дотримання норм суддівської етики є важливою складовою здійснення правосуддя. Значення професійної етики полягає в тому, що суддя виступає еталоном правосуддя, а отже повинен бути кваліфікованим, неупередженим та справедливим, викликати суспільну довіру та повагу. Саме дотримання норм суддівської етики та наявність високих моральних якостей утверджують авторитет судді та судової системи в очах громадськості.

Список використаних джерел:

1. Коментар до Кодексу суддівської етики: затверджено рішенням Ради суддів України від 4 лютого 2016 року № 1. Київ, 2016. 113 с.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
3. Дзьобань О.П., Мануйлов Є.М. Справедливість як правова цінність: концептуалізація феномену. *Вісник Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»*. 2015. № 1. С. 102–113.

Попова О.В.

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ В ЗАКОНОТВОРЧОСТІ ТА В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Важливою умовою гармонійного розвитку громадянського суспільства є встановлення певного порядку суспільних відносин серед усіх учасників права тому, вагомому значенню в розвитку країни відіграють багато різних факторів та чинників серед яких є і рівень законодавства в країні.

Встановлення відповідних норми права, які регулюють суспільні відносини з різних сфер життєдіяльності суспільства та галузей права виступають важливою передумовою в розвитку правової держави.

Норма права визначає певні межі та права серед учасників правових відносин, регулює їхні обов'язки, відповідальність тому, якщо норма права виписана недостатньо ретельно це спричиняє різні спірні питання, конфлікти, а розв'язувати такі питання доводиться вирішувати в судовому порядку або через посадових осіб в різних органах.

Завдяки існуванню таких чинників як нормативне впорядкування, офіційна діяльність компетентних органів, інших суб'єктів права, які наділені повноваженнями у питаннях створення, скасування, зміни правових норм, сприяють більш ефективному впровадженню в правову систему нових регуляторів суспільної поведінки тому, законодавча техніка відіграє важливу роль в механізмі правового регулювання суспільних відносин та громадянському житті суспільства в цілому, оскільки становить основу законотворчості як найважливішої функції держави й суспільства.

Вивченню питань та проблемам засобів законодавчої техніки приділяли увагу в своїх роботах такі вчені, як В. Андрейцева, В. Головченко, В. Ковальський, П. Рабінович, З. Тростюк, І. Шутак, М. Хавронюк та інші, але багато практичних питань законодавчої техніки потребують подальшого вирішення.

Законодавча техніка в правотворчості розглядається як один із складових елементів оскільки, законодавча техніка – це «система правил, що використовується і є спеціально призначеними для пізнавально-логічного й нормативно-структурного формування правового матеріалу та підготовки тексту закону» [1, с. 268].

Отже, послідовне застосування методів, засобів, правил законодавчої техніки безпосередньо впливає на рівень правових відносин в суспільстві, на реалізацію правомірних інтересів та на ефективність правового регулювання суспільних відносин з різних сфер життєдіяльності суспільства.

Як і все технічне, засоби та прийоми законодавчої техніки з однаковим успіхом використовуються під час створення, оформлення й систематизації законів [2, с. 180].

Так, засоби законодавчої техніки можуть відобразитись в нормативно-правових актах, в особливих інструкціях, які стосуються процедури підготовки та оформлення законопроектів тому, рівень законодавчої техніки в державі залежить від ступеня використання прийомів та технічних засобів у процесі створення законів.

Отже, важливе завданням під час закріплення норми права у законі полягає в тому, що застосовані необхідні конструкції надають можливість досягти максимальної ефективності в забезпеченні поставленого законодавцем завдання тому, різні засоби законодавчої техніки відіграють при цьому важливе значення.

Таким чином, до засобів законодавчої техніки відносяться:

- юридична термінологія;
- логіка, стиль, мова закону;
- юридична конструкція;
- правова презумпція;
- додатки до закону тощо.

У правовому регулюванні суспільними відносинами використовуються різні юридико-технічні засоби застосування яких в деяких випадках може перекликатись тому, завдяки неухильному дотриманню вимог юридико-технічних засобів створюються сприятливі умови щодо зміцнення законності в суспільстві, верховенстві права, дотримання правової поведінки учасниками права, реалізації суб'єктивних прав.

На рівень розвитку законодавчої техніки впливають багато різних чинників серед яких є:

- застосування засобів, які сприяють попередженню та ліквідації прогалин, колізій у законодавстві;
- вдосконалення засобів створення та систематизації законів у сфері публічного і приватного права;
- удосконалення практики, систематизації законів відповідно до Конституції України;
- вдосконалення проведення експертизи законопроектів тощо.

Основою всієї нормотворчої діяльності в державі є Конституція України 1996 року. Саме цей фундаментальний юридичний документ визначає систему органів влади, що діють в Україні, їхні повноваження, право на ухвалення нормативних актів, встановлює

загальний порядок правового регулювання суспільних відносин в Україні та певні процедури розгляду законодавчих актів Верховною Радою України [3, с. 37–38].

Отже, за допомоги створених та діючих норм права відбувається державне управління в країні, засоби законодавчої техніки сприяють в цьому оскільки, завдяки своєчасному застосуванню компетентними органами різних засобів законодавчої техніки під час підготовки нормативно-правових актів, скасування, зміни правових норм, оформлення законів створюються сприятливі умови для суспільства у питанні зрозумілості норми права, однакового та точного їх виконання, дотримання та застосування правових норм всіма учасниками права.

Список використаних джерел:

1. Ткачук А. Законодавча техніка : навч. посібник. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2011. 268 с.
2. Щербина В. Соціальне призначення засобів законодавчої техніки *Підприємство, господарство і право. теорія держави і права*. 2017. № 11. С. 179–183.
3. Ткачук А. Законодавча техніка : практичний посібник нормопроєктувальника. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2011. 268 с.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Гулієв Ілгар Елхан огли

студент,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ

Конституційний лад України є системою суспільних відносин, передбачених і гарантованих Конституцією України та законами, прийнятими на її основі і відповідно до неї. Конституційний лад опосередковує насамперед суспільний та державний лад.

У науці конституційного права вчені по-різному визначають зміст гарантій конституційного ладу. Так, вітчизняний правник М.І. Козюбра пропонує таку систему гарантій конституційного ладу: український народ, Конституція і закони України, Українська держава в цілому і в особі її спеціалізованих інститутів (організацій, служб), Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади України; Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції і прокуратури, політичні партії і громадські організації [1, с. 122].

За суттю конституційний лад являє собою певний тип конституційно-правових відносин, зумовлених рівнем розвитку суспільства, держави, права. Нинішній конституційний лад України за своєю суттю є перехідним, змішаним.

За змістом конституційний лад опосередковує насамперед передбачені і гарантовані Конституцією України державний і суспільний лад, конституційний статус людини і громадянина, систему безпосереднього народовладдя, системи державної влади і місцевого самоврядування, територіальний устрій, основи національної безпеки та інші важливі інститути конституційно-правових відносин України.

За формою конституційний лад являє собою систему основних організаційних і правових форм суспільних відносин, передбачених Конституцією України, і є ліберально-демократичним.

Існуючий конституційний лад України, визначений Конституцією України, характеризується такими загальними принципами: суверенністю, демократизмом, гуманізмом, реальністю, системністю, науковою обґрунтованістю, історизмом, наступністю, програмним характером, гарантованістю.

Гуманізм конституційного ладу проявляється у закріпленій Конституцією національній, економічній, соціальной, культурній і екологічній політиці держави (так, статтями 11, 12, 16 Конституції України передбачено, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави. Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави).

Суверенність конституційного ладу полягає насамперед у визначенні, встановленні конституційного ладу й можливості його зміни лише волею народу України. Право визначати і змінювати конституційний лад України, зазначається у ст. 5 Конституції України, належить виключно народові й не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами [4]. Суверенність конституційного ладу означає як суверенітет народу, так і суверенітет держави (статті 1, 5 Конституції України). Важливою рисою національного конституційного ладу є його реальність, дійсність, тобто наявність цього ладу де-юре і де-факто. Конституційний лад має бути не формальним, атрибутивним, а дійсним, реальним, тобто відображати реально існуючі суспільні відносини на час прийняття відповідної конституції і на перспективу. Недопустимим є конституювання окремих інститутів суспільного і державного ладу, що не мають нічого спільного з реально існуючими суспільними відносинами і є

удаваними, символічними. Це призводить до невілювання самої конституції як вищої соціальної цінності та породжує правовий нігілізм у громадян. Важливим елементом системи гарантій конституційного ладу є спеціальні, юридичні гарантії, що включають нормативно-правові та організаційно-правові гарантії конституційного ладу.

Організаційно-правові гарантії конституційного ладу представлені системою суб'єктів конституційного права України, уповноважених забезпечувати реалізацію основних інститутів суспільного і державного ладу. Аналіз чинної Конституції України дає достатні підстави дійти висновку про те, що вона закріпила відносно цілісну систему організаційно-правових гарантій її конституційного ладу [3, с. 146]. До цієї системи входять: Український народ, Українська держава загалом і в особі її спеціалізованих інститутів (організацій, служб тощо). Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади. Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції, прокуратура та інші контрольно-наглядові органи, політичні партії та громадські організації, засоби масової організації, територіальні громади та органи і посадові особи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, міжнародні органи, організації тощо.

Тобто гарантами конституційного ладу України є практично всі основні суб'єкти конституційно-правових відносин.

Список використаних джерел:

1. Погорілко В.Ф. Загальні засади конституційного ладу України та його гарантії // Конституційне право України / За ред. В.Ф. Погорілка. – 2-е вид. – К., 2000. – С. 122.
2. Чушенко В.І., Заєць І.Я. Конституційне право України / В.І. Чушенко, І.Я. Заєць. – К., 2007. – С. 91.
3. Теорія держави і права / За заг. ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К., 2006. – С. 146.
4. Конституція України Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

Линник Р.В.

аспірант,

Науковий керівник: Снісаренко Л.Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ САМОПРЕДСТАВНИЦТВА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СУДАХ

Конституцією України встановлено адвокатську монополію на представництво осіб перед судом. Поряд із тим процесуальне законодавство, зокрема Цивільний процесуальний кодекс України у ст. 58 визначає, що особа може брати участь у судовому процесі особисто, таку ситуацію законодавець назвав «самопредставництво», вперше запровадивши такий термін у вітчизняному Законі. Крім того, положеннями ч. 2 ст. 60 ЦПК України взагалі передбачено представництво фізичних та юридичних осіб у певних категоріях справ особою, яка досягла вісімнадцяти років та має цивільну процесуальну дієздатність. Це, як відомо, стосується спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи).

З одного боку, закріплена на законодавчому рівні тенденція до професійного судочинства, що забезпечується поступовим заміщенням всіх учасників судових проваджень професійними представниками, розуміє під собою таку ситуацію у майбутньому, коли в судових засіданнях будуть збиратися лише суд та адвокати, які діють від імені та в інтересах сторін. Переваги від того очевидні – підвищення якості та швидкості здійснення правосуддя судами, підвищення комфорту перебування у суді як для працівників суду так і для його відвідувачів через упорядкованість взаємодії представників та суду, та психологічний комфорт. Професійні представники як і суд, є безпристрасними, об'єктивними, та не мають емоційного зв'язку зі спором, не занурюються у міжособистісний конфлікт сторін, що виключає його емоційну складову. У переважній більшості випадків, згаданий емоційний конфлікт сторін суттєво ускладнює розгляд справ через те, що особи займають принципові, необ'єктивні позиції, від

яких, врешті програють обидві сторони спору, а суд – завантажується додатковою роботою, провадження у справах затягується [1].

З іншого боку, за таких умов закріплення за адвокатами і прокурорами виключного права на представництво інтересів в суді поставило б під загрозу подальшу ефективну участь в судових засіданнях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також могло спричинити стрімке звільнення великої кількості спеціалістів у галузі права та підвищення загального рівня безробіття серед цих осіб.

Убачається дискусійним питання щодо запровадження нового інституту «самопредставництва у судах». Відповідно до змісту ч. 1 ст. 59 ЦПК України, сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника. Вказані положення деталізуються у ч. 3 вказаної статті, у якій передбачено, що юридична особа бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника [2]. Поряд із тим процесуальне законодавство, зокрема Цивільний процесуальний кодекс України у ст. 58 визначає, що особа може брати участь у судовому процесі особисто, таку ситуацію законодавець назвав «самопредставництво», вперше запровадивши такий термін у вітчизняному Законі. Крім того, положеннями ч. 2 ст. 60 ЦПК України взагалі передбачено представництво фізичних та юридичних осіб у певних категоріях справ особою, яка досягла вісімнадцяти років та має цивільну процесуальну дієздатність. Це, як відомо, стосується спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи).

Н.М. Бакаянова запропонувала для вирішення практичних проблем, пов'язаних із запровадженням виключного права адвокатів на представництво у судах, у тому числі органів державної влади та місцевого самоврядування, внесення змін до процесуальних кодексів, зокрема, у частині розширення тлумачення поняття «самопредставництво юридичної особи», наділивши юристів підприємств, органів державної влади та органів місцевого

самоврядування правом представляти відповідні органи та підприємства, штатними працівниками або службовцями яких вони є [3]. Вважаю, що такі зміни до процесуального законодавства щодо інституту самопредставництва юридичної особи забезпечать реалізацію права юридичних осіб на захист їхніх прав у суді.

Список використаних джерел:

1. Новели цивільного процесуального законодавства: представництво: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер.; до 150-ї річниці з дня відкриття першої судової палати у м. Одеса (м. Одеса, 16 травня 2019 року) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н.Ю. Голубевої. – Одеса: Фенікс, 2019. – 200 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 41618-IV.
3. Бакаянова Н.М. Основи адвокатури України [Книга]: функціональні та організаційні аспекти: монографія / Н.М. Бакаянова ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса: Юридична література, 2017. – 356 с.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Єфіменко І.М.

студент,

Науковий керівник: Дорошенко Л.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ СОТ ЗА ВІЙСЬКОВУ АГРЕСІЮ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

У період повномасштабної війни, що наразі вирує у центрі Європи, логічно очікувати від міжнародних організацій суттєвих та рішучих дій, що спрямовані на урегулювання конфлікту шляхом запровадження економічних, політичних, військових та соціальних обмежувальних заходів до держави-агресора. Так, після розв'язання війни з боку Росії на території України, не залишилась осторонь Світова організація торгівлі (СОТ), що долучилась до застосування каральних заходів щодо військової агресії Російської Федерації.

СОТ є організацію, яка стоїть на ідеях лібералізації торгівлі, скасування тарифних і нетарифних торгових бар'єрів та полегшення таким чином доступу продукції, послуг, об'єктів інтелектуальної власності на зовнішні ринки. Так би мовити, це організація, яка покликана своїми правилами створювати всі необхідні умови для вільного і мирного співіснування, покращення добробуту та взаємного торговельного розвитку держав-учасниць (яких наразі налічується 164 зі 195 країн світу). Приєднуючись до організації, країни зобов'язані прийняти єдиний пакет документів (single package), що вміщує в собі цілу низку угод із правилами міжнародної торгівлі, які забезпечують досягнення вищезазначеної мети. Відповідно, СОТ є тією організацією, якій за своєю суттю та метою існування не властиве вирішення конфліктів шляхом застосування воєнних заходів, що призводить до людських трагедій, матеріальних втрат, падіння

добробуту, а, навпаки, її діяльність сприяє мирному співіснуванню та глобальному торговельному розвитку.

Беручи до уваги вищезазначене, можна спробувати зрозуміти реакцію Генеральної Директорки СОТ Нгозі Оконджо-Івеали в березні 2022 року на повномасштабну війну в Україні, розв'язану РФ. Офіційна представниця СОТ у своїй заяві уникла висловлення підтримки жодній зі сторін конфлікту, побажавши якнайскорішого його врегулювання. Окрім того, Генеральна Директорка виразила занепокоєння, що конфлікт може вплинути на торгівлю агропромисловою та харчовою продукцією, і спричинить ріст цін на енергетику, і в свою чергу негативно позначиться на населенні сторін конфлікту [1]. В цілому її тези видаються з одного боку логічними, адже зазначена продукція складає вагомую частину в експорті України та РФ відповідно. Однак з іншого боку попри вираження глибокого занепокоєння доцільним для такої серйозної міжнародної організації та її найбільш впливових країн-членів видається застосування більш дієвих економічних інструментів (обмеження торгівлі, інвестицій тощо), спрямованих на переконання уряду РФ, який здійснює окупацію іншої суверенної держави, змінити свою неприпустиму політику.

Однією із таких санкцій може бути примусове виключення такої держави з СОТ. Захід дійсно дієвий, але на практиці виникають проблеми з його практичною реалізацією, оскільки Угоди СОТ не містять як положень, що прямо дають дозвіл на скасування членства в організації, так і чітких критеріїв, які можуть бути підставою для призупинення членства. Стаття XV Угоди про заснування СОТ (Угода) передбачає лише випадок добровільного виходу із СОТ [7]. Крім того, механізм внесення поправок до законодавства СОТ за ст. X Угоди, які дозволили б встановити підстави і порядок призупинення або скасування членства в організації, є таким, що неможливо реалізувати на практиці, оскільки він передбачає вельми складний триступеневий спосіб голосування, що існує в організації (консенсус – 2/3 – 3/4). Тобто наразі реальний механізм примусового призупинення або виключення держави з країн-учасниць СОТ не передбачений, а внесення змін в Угоду щодо цього питання видається практично неможливим.

Виходом із цієї ситуації, на перший погляд, може слугувати застосування положень ст. XIII Угоди, яка регулює порядок незастосування угод СОТ між деякими її державами-членами. Однак, і вона є також неефективною у цих обставинах, оскільки передбачає, що низка угод СОТ не застосовується до країни-учасниці лише у випадку, якщо під час її приєднання до організації інша держава заявила про відповідний намір, чого відповідно не було зроблено свого часу під час вступу РФ до СОТ.

З огляду на фактичну відсутність дієвого механізму виключення держави з організації, інші держави-учасниці СОТ проявили ініціативу та повідомили Генеральну Раду СОТ про обмеження в односторонньому порядку користування РФ однією із найсуттєвіших переваг членства у цій організації. Такою перевагою є режим найбільшого сприяння (принцип MFN – most favored nation), що втілений в ст. I ГАТТ, ст. II ГАТС та ст. 4 ТРІПС [8; 9; 10]. Суть принципу полягає у зобов'язанні країн-учасниць не дискримінувати продукцію, послуги, об'єкти інтелектуальної власності один одного залежно від країни походження. Країнами, що припинили застосування цього принципу до РФ наразі є Велика сімка, держави-члени ЄС та інші країни, які поділяють точку зору такі як Албанія, Австралія, Ісландія, Республіка Корея, Молдова, Чорногорія, Нова Зеландія, Північна Македонія, Норвегія [2; 3]. Зазначені держави аргументують свої дії винятком з міркуванням безпеки «security exception», закріпленим ст. XXI ГАТТ, ст. XIV-bis ГАТС, ст. 73 ТРІПС, що дозволяє застосування торгово-обмежувального заходу з метою захисту своїх істотних інтересів безпеки, прийнятого під час війни або іншого надзвичайного стану в міжнародних відносинах.

Такі кроки в практичному вимірі дозволяють державам-членам СОТ підвищувати імпорتنі мита, вводити квоти на російські товари, або навіть забороняти їх імпорт, а також обмежувати надання послуг з РФ. До того ж, цей захід також формально дозволяє обмежувати права РФ на захист об'єктів інтелектуальної власності. Більше того, у світлі підтримки Білорусі дій Російської Федерації, вищезгадані країни-учасники СОТ виступили за призупинення процесу приєднання Білорусі до організації.

Проаналізувавши імпорتنі мита, що застосовуються США за відсутності у країни-партнера статусу MFN, можемо стверджувати, що розмір імпортного мита в такому разі для російської продукції суттєво збільшиться. Так, для прикладу 0%-імпортне мито на американському ринку для сталевого і залізного полуфабрикату російського походження збільшиться на 20%, форохрому на 30%, для фанери на 50% [4]. Тому поряд із введенням США повної заборони на імпорт російської нафти і газу, підвищення імпортного мита державами-учасниками СОТ на ключову експортну продукцію РФ унаслідок припинення застосування до неї принципу MFN є дієвим інструментом тиску на державу-агресора.

Прикладом з припинення застосування принципу MFN щодо іншої країни слугує Корейська війна 1950-1953 рр., внаслідок якої США на період близько тридцяти років припинило застосувати цей принцип до продукції походженням із СРСР і КНР, які підтримували Північну Корею у цьому конфлікті [5]. Іншим прикладом є терористичний напад у 2019 р. Пакистанської ісламістської групи в Індії, що призвів до гибелі сорока поліціантів. Після чого Індія перестала застосовувати принцип MFN та збільшила імпортне мито щодо пакистанської продукції на 200% [6].

Таким чином, кожна масштабна військова та терористична агресія у сучасному суспільстві має своїм наслідком застосування суттєвих економічних санкцій. Не менш важливим заходом, окрім військової допомоги країні, що страждає від агресії, є торговельно-обмежувальні заходи проти країни-агресора, що наближають її до суцільної ізоляції на міжнародній арені. Навіть маючи деякі економічні втрати внаслідок запровадження таких заходів, гарантія миру та підтримка моральних цінностей є важливішими за будь-які матеріальні збитки. Дії вищезазначених держав у цій площині є яскравим доказом цього. Вбачається, що використання економічних засобів дозволяє утворити відчутну економічну мотивацію до деескалації конфлікту та його стримування. Інколи використання економічних санкцій виступає чи не єдиною можливим механізмом реакції міжнародної спільноти та окремих держав на агресію, тому важливим, на нашу думку, є підтримання цієї ініціативи іншими державами-учасницями СОТ.

Список використаних джерел:

1. DG Okonjo-Iweala issues statement on Ukraine. URL: https://www.wto.org/english/news_e/spno_e/spno23_e.htm
2. G7 Leaders' Statement. URL: <https://cutt.ly/zDhAVPp>
3. Joint statement on aggression by the Russian Federation against Ukraine with the support of Belarus. WTO General Council. URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/GC/244.pdf&Open=True>
4. Harmonized Tariff Schedule (2022 Revision 2) of the USA. URL: <https://hts.usitc.gov/current>
5. Analysis of the Trade Agreement Extension Act of 1951. Public Law 50 – 82nd Congress. Інтернет-ресурс. URL: <https://www.finance.senate.gov/imo/media/doc/trade13.pdf>
6. Hindustan Times. India raises customs duty on all imports from Pakistan. URL: <https://cutt.ly/9DhAPuO>
7. Угода про заснування Світової Організації Торгівлі. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto.pdf
8. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947). URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm
9. Генеральна угода про торгівлю послугами 1994. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats.pdf
10. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf

Сергєєв О.В.

студент;

Сокиринська О.А.

кандидат юридичних наук, доцент,

Білоцерківський національний аграрний університет

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ ЯК ОДНОГО ІЗ СПОСОБІВ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Актуальність. На сьогодні смертна кара є актуальною темою з огляду на те, що у багатьох країнах світу згідно з їхнім законодавством спостерігається практика застосування найсуворішого покарання. У зв'язку з цим постає питання чи є це доцільним позбавлення життя особи.

Мета дослідження полягає у дослідженні легітимізації смертної кари у світі.

Смертна кара – це найвища міра відповідальності засудженого за конкретний злочин після належного судового розгляду [1].

На сьогодні, у країнах де застосовують смертну кару існує досить багато способів здійснити процедуру щодо позбавлення життя злочинця, який вчинив протиправне діяння, а саме:

- смертельна ін'єкція;
- розстріл;
- удар електричним струмом;
- повішення;
- обезголовлення [8].

На нашу думку, слід проаналізувати законодавства країн, у яких спостерігається цей вид відповідальності, а саме: Китай, Саудівська Аравія, Іран, Ірак, Єгипет, США (27 штатів), Пакистан, Сомалі, Південний Судан, Ємен та інші.

Офіційних даних з Китаю немає, тому що статистика смертної кари є державною таємницею, але правозахисна організація Amnesty International підрахувала, що країна здійснила тисячі страт у 2019 році. За винятком Китаю, три країни теж стратили доволі багато фізичних

осіб, а саме: Іран – 251, Саудівська Аравія – 184 та Ірак 100. Слід зазначити, що Саудівська Аравія є єдиною країною, де наявне відсічення голови як спосіб страти. За 2019 рік в Єгипті було страчено понад 32 фізичні особи, більшість з яких були повішені за свої протиправні діяння. У 2019 році в США було страчено 25 осіб, шість штатів стратили шляхом смертельної ін'єкції, а один штат (Теннессі) застосував удар електричним струмом. Що стосується інших країн то з 2013 року 33 країни здійснили принаймні одну страту [2].

Необхідно зауважити, що смертна кара має як переваги, так й недоліки. Так, до переваг ми відносимо наступне: смертна кара утримує злочинців від вчинення тяжких злочинів. Здоровий глузд та інстинкт самозбереження підказує, що найстрашніше для людини – це втратити життя; отже, смертна кара є найкращим стримувальним засобом, коли мова йде про здійснення психологічного гальмування людей від вчинення найтяжчих злочинів;

Щобільше, варто зазначити, що відплата за вчинене кримінальне правопорушення означає не те саме, що й помста. Відплата є необхідною частиною процесу покарання – без неї друзі та сім'я жертв, не змогли б відчувати, що справедливість перемогла.

До негативних наслідків ми можемо віднести те, що смертна кара непропорційно впливає на найбідніші верстви суспільства та расові меншини, оскільки вони не можуть матеріально дозволити собі належну юридичну допомогу. Наприклад, у США, незважаючи що лише 13% населення є афроамериканцями, 50% із засуджених до смертної кари – це саме афроамериканці [4].

Деякі дослідники констатують, що смертна кара є безболісною процедурою, з чим ми абсолютно не згодні, адже повертаючись до вищезазначеної інформації, способами смертної кари є: удар електричним струмом і повішення. На наше глибоке переконання, з огляду на історичний аналіз та анатомічні особливості будови людського організму, застосування смертної кари не може бути безболісним методом, тому ці методи слід віднести до недоліків;

Ми впевнені, що будь-який судовий розгляд кримінальної справи не позбавлено суб'єктивного фактору, тому ми переконанні, що правосуддя неминуче може здійснювати помилки. Люди, яких було незаконно ув'язнено, можуть бути звільнені з в'язниці та можуть на

законних підставах претендувати на одержання компенсації, на відміну від страти наслідки якої ніколи не зможуть бути виправлені, тому яке не було чудове законодавство, воно не може бути досконалим [4]. Наприклад, практика США демонструє, що з 1989–2020 рік було страчено 20 осіб, після чого було доказано, що ці особи були не винними і це лише за офіційними даними [3].

Варто зазначити, що існує декілька міжнародних конвенцій з прав людини, які надаються державам, що бажають відмовитися від смертної кари як кримінального вироку, а саме:

Шостий протокол до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, що стосується скасування смертної кари. Цей договір дозволяє застосовувати смертну кару за дії, вчинені під час війни або під час неминучої загрози війни [7];

Другий факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, спрямований на скасування смертної кари [5];

Тринадцятий Протокол до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод щодо повного скасування смертної кари за будь-яких обставин [6].

Ці протоколи зображують той факт, що загальна тенденція міжнародного права полягає в тому, щоб заохочувати держав скасувати застосування смертної кари.

Отже, ми дійшли висновку, що смертну кару не можна вважати гуманним способом щодо досягнення правосуддя, досліджуючи за справами осіб, які були засуджені до смертної кари, але водночас виявились не винними та за наявності не досконалого законодавства чи корумпованої системи правоохоронних органів, тому слід повсякчас та в усіх без винятку країнах скасувати цю процедуру, яка є незворотною та забирає життя.

Список використаних джерел:

1. BBC. Introduction to capital punishment. URL: <https://www.bbc.co.uk/ethics/capitalpunishment/intro.shtml>
2. BBC. NEWS. Death penalty: How many countries still have it? URL: <https://www.bbc.com/news/world-45835584>

3. DEANTH PENALTY INFORMATION CENTER. Executed But Possibly Innocent punishment. URL: <https://deathpenaltyinfo.org/policy-issues/innocence/executed-but-possibly-innocent/>

4. Soapboxie. The Pros and Cons of the Death Penalty punishment. URL: <https://soapboxie.com/government/Death-Penalty-Pros-and-Cons>

5. Верховна Рада України. Законодавство України. Другий Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари (укр./рос). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_187#Text

6. Верховна Рада України. Законодавство України. Протокол № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за всіх обставин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_180#Text

7. Верховна Рада України. Законодавство України. Протокол N 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари (укр./рос). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_802#Text

8. Волинські новин. Перше інформаційне агентство. Які країни досі використовують смертну кару та чим вона небезпечна. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/yaki-krayiny-dosi-vykorystovuiut-smertnu-karu-ta-chym-vona-nebezpechna/>

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Климович Ю.О.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРИЧИНИ «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Вже виходячи зі змісту положень Преамбули Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 року, зокрема про прихильність держав-засновниць до принципів свободи, демократії, поваги прав людини та основних свобод і принципу правової держави, про бажання посилити демократичний характер і ефективність функціонування інститутів, та про визнання демократії універсальною європейською цінністю, можна впевнено стверджувати, що великою мірою саме демократичність є тією ознакою, що втілює дух концепції функціонування Європейського Союзу. Визначаючи можливі причини виникнення проблеми «дефіциту демократії» у Європейському Союзі ключовим питанням, на нашу думку, є розуміння правової природи самого Європейського Союзу як унікального політичного утворення, що поєднує риси національного та міжнародного права.

Цікавою в цьому контексті видається позиція окремої групи науковців, зокрема Ф. Шміттєра, який, досліджуючи функціонування Європейського Союзу, використовує національну модель демократії, виділяючи такі її елементи як громадянство, представництво та прийняття рішень представницькими інститутами, влада яким делегується народом [4, с. 83]. Порівняння прояву зазначених елементів в межах Європейського Союзу та на національному рівні, дозволяє окреслити походження тих явищ, що мають наслідком прояв дефіциту демократії.

Громадянство – це правовий зв'язок фізичної особи та держави, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Однак не

можна говорити про інститут громадянства як про такий, що лише формально посвідчує зв'язок індивіда та держави, адже він має соціально-культурний базис. Так, Договором про заснування Європейської Спільноти визначено запровадження громадянства ЄС, однак тут же зазначено, що воно є додатковим до національного [2, ч. 1 ст. 17]. Із зазначеного можна зробити висновок про первинність зв'язку індивіда зі своєю державою, позиціонування його як громадянина своєї країни та пріоритету національного інтересу. Тобто говорити про вже сформовану свідомість європейця як представника європейської спільноти першочергово, а не представника окремої держави, видається передчасним.

Джерелом влади у демократичних державах є народ, який здійснює свою владу безпосередньо або через органи публічної влади. На національному рівні органом влади, який характеризується високим ступенем репрезентативності, до повноважень якого належить прийняття нормативно-правових актів з найважливіших питань, є представницький орган, що зазвичай називається парламентом. Національні парламенти мають чітко визначену компетенцію, є відповідальними за рішення, що приймаються, прийняті рішення фактично легітимовані народом, вони приймаються відповідно до нагальних національних потреб у максимальній близькості до адресатів. Європейський парламент, як орган, що формується безпосередньо громадянами ЄС, не має тих повноважень з прийняття важливих політичних рішень, які мають національні парламенти. Він є лише однією з трьох інституцій ЄС, залучених до нормотворчого процесу, при цьому його роль у ньому не є превалюючою. М.А. Шульга, цитуючи Сандро Гоцці, наголошує на тому, що «дефіцит демократії» виникає саме в результаті того, що представниками держав-членів загальноєвропейських інститутах є уряди, тобто виконавча влада, а не парламенти – законодавча влада [6, с. 163]. О.Н. Новикова, аналізуючи цю ж проблему, зазначає, що рішення, які приймаються в межах ЄС, приймаються в обстановці секретності, не завжди є зрозумілими та підзвітними громадянам. Вони, хоч і отримують певні вигоди, за наслідками позитивних змін через включення у процес інтеграції, але не до кінця розуміють та не контролюють його [4, с. 84]. Я. Зелінський також наголошує на

проблемі проінформованості громадян країн-членів ЄС про ті процеси, які відбуваються в межах ЄС. Зокрема, це проблема відсутності так званих інтерфейсів, структур, що пов'язують виборців з органами та інститутами: євросоюзні ЗМІ, європейські партії, профспілки тощо, тобто такі структури, які відображатимуть інтереси виборців [1, с. 84]. Ще одним дискусійним питанням, на нашу думку, є питання щодо реалізації «домислюваних повноважень». На відміну від національних представницьких органів, що діють чітко в межах визначених повноважень, тобто реалізують той обсяг владних повноважень, якими їх наділив народ як безпосереднє джерело влади, у ЄС передбачається можливість прийняття рішень з питань, необхідних для реалізації цілей ЄС, які безпосередньо не входять до компетенції інституцій ЄС, що на нашу думку, може певним чином впливає на легітимацію таких рішень.

Лісабонським договором 2007 року було запроваджено низку положень, спрямованих на подолання зазначених проблем, в тому числі щодо розширення законодавчих повноважень Європейського Парламенту, інститут «громадянської ініціативи», наділення національних парламентів контрольними повноваженнями тощо [5, с. 89]. Однак навіть такі сприятливі зміни не призвели до усунення проблеми «дефіциту демократії».

Отже, тим базисом, з якого бере початок проблема «дефіциту демократії» в ЄС та її різноманітні прояви в діяльності його інституцій, є, на нашу думку, відсутність усталеного підходу до розуміння правової природи ЄС. Від цього багато в чому залежатиме, які вимоги необхідно пред'являти до діючих інституцій та на основі яких критеріїв визначатиметься їх демократичність. Уявлення щодо того, якою має бути демократична країна, та які критерії можна застосовувати для того, щоб констатувати демократичність її інституцій на національному рівні, уже склалися. Однак, для наднаціонального рівня такі параметри не є чітко сформованими, а ті, що використовуються для національного рівня, не можуть повною мірою застосовуватися. При усвідомленні специфіки правової природи ЄС як унікального політичного утворення, можуть бути обґрунтовані такі вимоги до демократичності, які ставляться до

структур наднаціонального рівня, та здійснені подальші кроки до демократизації інституцій ЄС.

Список використаних джерел:

1. Зелінський Я. Дефіцит демократії в Європейському сообществі і диліберативна демократія. *Вестник Тамбовського університету. Серія Політичні науки і право*. 2015. № 2. С. 82–90.
2. Міжнародний документ: Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія) від 25.03.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
3. Міжнародний документ : Договір про Європейський Союз від 07.02.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029
4. Новикова О.Н. «Дефіцит демократії» в ЄС: основні напрямки критичного аналізу проблеми (обзор). *Актуальні проблеми Європи*. 2005. № 4. С. 79–104.
5. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС) / Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2011. Вип. 22. С. 86–95.
6. Шульга М.А. «Дефіцит демократії» в Європейському союзі: Смысли и интерпретации. *Политическая наука*. 2014. № 2. С. 162–182.

Литвиненко Д.О.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На сьогодні все ще не існує єдиного підходу для визначення правової природи ЄС, а тому це питання є відкритим та актуальним. Союз є принципово новим унікальним об'єднанням, що містить основи як національного права, так і міжнародного.

З кожним наступним договором (Амстердамським, Маастрихтським, Лісабонським) компетенція та сфери діяльності ЄС

набувають розвитку та розширюють можливості для досягнення цілей Союзу. Так, у 2007 р. Лісабонським договором було надано правосуб'єктність ЄС, що стало визначальним кроком для Союзу, але зовсім не вирішило питання правової природи.

Тож сперечаючись щодо природи ЄС, було виокремлено основні її концепції. Так ЄС розглядають як: міжнародну організацію; конфедерацію; федерацією; та як унікальний суб'єкт права, якого до нині ніколи не існувало.

Розглянемо кожну концепцію окремо, її переваги та недоліки. Концепція визначення ЄС у якості міжнародної організації розглядається через те, що Союз має з нею певні спільні риси, такі як: організаційно-правова єдність; оснований на міжнародно-публічному договорі; система органів управління; та делегований характер повноважень. Однак, головною особливістю ЄС, яка не дозволяю його віднести до міжнародних організацій є здатність створювати наднаціональні норми. Міжнародні організації не мають такої можливості, а отже ЄС не підпадає під таку категорію. Визначена концепція набула поширення серед британських вчених [1, с. 591–592].

Наступним підходом для визначення правової природи розглядається конфедерація. Дійсно, схожість ЄС полягає в тому, що ЄС складається з суверенних держав-членів, а значить є інтеграційним об'єднанням; таке об'єднання створення задля досягнення спільної мети; держави-члени зберігають за собою повний суверенітет [2, с. 85]. Але, попри схожість ЄС з конфедерацією існують певні відмінності, що не дозволяють їх ототожнити. Так, норми ЄС мають наднаціональний характер; створено власні валютну та фінансову системи; запроваджено громадянство ЄС; володіє постійною інституційною структурою. Все це не дозволяю казати, що Союз належить до конфедерацій.

Концепція віднесення ЄС до федерації бере свій початок ще з 50-х років минулого століття. За умов сьогодення вона відображає «думку» таких держав-членів, як Німеччина, Бельгія, Нідерланди та Люксембург, які виступали за перетворення Євросоюзу в формат держави [3, с. 128]. До ознак ЄС, що притаманні федеративній державі належать: отримання Союзом власної правосуб'єктності; установчі договори ЄС слугують певною мірою Основним Законом; наявність

дворівневої системи влади; власна валютна система та інститут громадянства. Однак, слід пам'ятати, що федерація це не союз держав, а єдина союзна держава. Тому наявність збереження повного суверенітету держав-членів; можливість вільного виходу з ЄС; делегований характер повноважень; а також здійснення зовнішньої та без пекової політики виключно державами свідчать про неможливість прирівнювати ЄС до федерації.

І останньою концепцією визначено ЄС унікальним суб'єктом права, неподібний на інші. З таким поглядом пов'язано визнання наднаціонального характеру норм права Євросоюзу щодо норм внутрішнього права держав-членів; добровільність наділення ЄС повноваженнями шляхом їх делегування для досягнення цілей об'єднання, що мають динамічний характер; наявність законодавчих органів, не підконтрольних державам-членам; існування виключної компетенції ЄС (тобто певні сфери повністю виключені з відання державами); створення інституту громадянства та валютної система; наявність правосуб'єктності [4, с. 86].

Подібні підходи до встановлення правової природи визначає В.С. Швед, а саме такі концепції: державницьку (складається з двох течій: федерація та конфедерація); міжнародно-правову; концепцію синтезу. Остання полягає в тому, що ЄС не можливо розглядати окремо як федерацію, конфедерацію чи міжнародну організацію, то Союз об'єднує в собі ознаки всіх цих утворень одночасно та має певні риси, що не належать до жодної категорії [5, с. 361].

Підсумовуючи, можна однозначно сказати, що єдиного розуміння правової природи ЄС ще не винайдено, бо вона має досить неоднорідний характер, виражений поєднанням міжнародного та національного права для досягнення цілей Європейського Союзу. І на мою думку, визначення ЄС суб'єктом права *sui generis* є більш вірним та знаходить більшого прихильництва науковців, але все одно ще потребує доопрацювання.

Список використаних джерел:

1. Хоббі Ю. С. Правова природа Європейського Союзу: проблема визначення // Держава і право. – 2010. – Вип. 47. – С. 590–595.

2. Палеева Ю.С., Григорченко Д. Безпрецедентний феномен Європейського Союзу щодо юридичної форми // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». – 2015. – № 1(6). – С. 83–90.

3. Попко В.В. Юридична природа Європейського Союзу // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2013. – Випуск 115 (частина II). – С. 126–133.

4. Грицаєнко Л. Європейський Союз як організація «*sui generis*» // Публічне право. – 2011. – № 1. – С. 82–87.

5. Швед В.С. Правова природа Європейського Союзу / В.С. Швед // Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П.Є. Казанського: матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 року). – Одеса: Фенікс, 2010. – С. 360–361.

Мишевська Н.М.

магістр 1 року навчання,

Науковий керівник: Асірян С.Р.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ «М'ЯКОГО ПРАВА» У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Органи Європейського Союзу можуть приймати акти, які не мають загальнообов'язкового характеру, які відносяться до такої категорії як «м'яке право». До таких актів належать висновки, рекомендації, резолюції, програми розвитку і т.п. Але в доктрині немає єдиного погляду щодо «м'якого права», що робить його дещо складним для розуміння.

Дослідженням цього поняття займались багато як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, а саме: В. Василенко, М. Веліжаніна, М. Буруменський, П. Вейля, І. Лукашук, В. Муравйова, В. Опришко та ін.

І.І. Лукашук зазначає, що термін «м'яке право» використовується для позначення двох явищ: по-перше, для особливого виду правових норм, які на відміну від так званих норм «твердого права», не породжують чітких прав і обов'язків, а дають лише загальну настанову, котрій, проте, суб'єкти мають слідувати; по-друге, для

неправових норм, що містяться в неправових актах, резолюціях міжнародних органів і організацій, у спільних заявах, комюніке [1, с. 143–146].

Заслугує на увагу позиція Л. Сендер, яка зазначає, що «м'яке право» складається з норм поведінки, які зазначаються в документах, які не мають загальнообов'язкової сили як такої, проте можуть мати непрямі юридичні наслідки, що здійснюють практичний вплив на суб'єктів, яким вони адресовані [2, с. 111].

Норми «м'якого права» виконують такі основні функції:

- 1) можуть роз'яснювати і доповнювати норми «твердого права»;
- 2) можуть вміщувати в собі етапи законодавчого процесу або фіксувати досягнення консенсусу щодо прийняття акту чи договору;
- 3) можуть містити в собі досягнення згоди сторін щодо певного питання без прийняття зобов'язань [3].

До норм «м'якого права» можна віднести як акти інституцій, так і акти спеціалізованих органів Європейського Союзу, зокрема:

– Резолюції Європейського Парламенту. Наприклад, Резолюція Європейського Парламенту щодо відзначення Голодомору – штучного голоду в Україні 1932–1933 років від 23 жовтня 2008 року [4].

– Рекомендації Європейської Комісії. Наприклад, Рекомендація Комісії 96/280/ЄС «Про визначення малих та середніх підприємств» від 3 квітня 1996 року [5].

– Кодекси поведінки Європейської Комісії. Наприклад, Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01 жовтня 1988 року [6].

– Повідомлення Європейської Комісії. Наприклад, Повідомлення комісії «Блакитна настанова» з імплементації правил ЄС щодо продуктів 2016 року від 26 липня 2016 року [7].

– Зелені книги Комісії, що мають на меті ініціювати громадське обговорення та загальноєвропейські консультації з певної тематики.

– Білі книги Комісії, що містять перелік заходів, зокрема, законодавчих, які потрібно вжити задля досягнення цілей окремих політик Союзу протягом певного багаторічного циклу [8, с. 192].

– Програми політики ЄС на майбутнє, плани дій органів ЄС, а також інші акти, які можуть прийматися у формі рекомендацій, висновків, декларацій та ін.

Особливої уваги заслуговують висновки та рекомендації, адже вони є досить поширеними і щодо них є пряма вказівка у ст. 288(5) Договору про функціонування Європейського Союзу [9].

Рекомендації дозволяють інститутам ЄС визначати бажану поведінку суб'єкта без покладання на нього юридичних обов'язків, адже розуміється, що приписи, які містять ці акти, повинні виконуватися з огляду на авторитет Союзу та їх практичну значущість [8, с. 192].

Висновки – це необов'язкові акти, у яких інститути Союзу висловлюють свою офіційну позицію щодо конкретного питання та можуть вказувати на дії, які доцільно вжити для вирішення відповідної ситуації. Висновки мають особливе значення, адже часто покладаються в основу ухвалення обов'язкових нормативних актів ЄС – рішень, директив, регламентів [8, с. 193]. Наприклад, висновки Європейського економічного та соціального комітету щодо законопроектів не мають обов'язкової сили, а є лише рекомендаційними, однак прийняття акта без такого висновку є свідченням порушення процесуальної процедури, що у свою чергу, може спричинити його анулювання Судом ЄС (ст. 263 ДФЄС) [9].

Проаналізувавши всю сукупність актів «м'якого права», то можна визначити притаманні їм ознаки:

- завжди мають писаний характер;
- є результатами нормотворчої діяльності інституцій та органів Європейського Союзу;
- направлені на багаторазове використання;
- можуть заповнювати прогалини у законодавстві ЄС;
- не є формально визначеними і не містять в собі конкретних правил поведінки;
- можуть породжувати юридичні наслідки;
- наділені власною специфічною лексикою. Містять у собі висловлювання, які не є притаманні для нормативних актів, наприклад, «маю надію», «сподіваємося», «закликаємо» та т.п.;
- можуть бути базою для імплементації певних норм в національне законодавство;
- можуть фіксувати попередні домовленості між сторонами без зазначення їх обов'язкової сили [3].

Отже, можна зробити висновок, що норми «м'якого права» є поширеними рекомендаційними актами інституцій та органів Європейського Союзу, які мають вагомий вплив на систему права Союзу. Вони є правилами поведінки, які не мають загально-обов'язкового юридичного характеру, проте, через практичну значущість, впливають або можуть впливати на поведінку суб'єктів, і опосередковано спричиняти правові наслідки.

Список використаних джерел:

1. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть / И.И. Лукашук. – М., 2005. 415 с.
2. Senden L. Soft Law in European Community Law / L. Senden // Hart publishing. USA, 2004. 533 p.
3. Грималюк П.О. Загальний аналіз актів «м'якого права» («soft law») у праві Європейського Союзу. *Прикарпатський юридичний вісник. Збірник наукових праць*. 2014. № 3. С. 340–349.
4. Резолюція Європейського Парламенту щодо відзначення Голодомору – штучного голоду в Україні 1932-1933 років від 23 жовтня 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_882#Text
5. Рекомендація Комісії 96/280/ЄС «Про визначення малих та середніх підприємств» від 3 квітня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a07#Text
6. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01 жовтня 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text
7. Повідомлення комісії «Блакитна настанова» з імплементації правил ЄС щодо продуктів 2016 року від 26 липня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_015-16#Text
8. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова, О.Я. Трагнюк, І.В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І.В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
9. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями станом на 30 березня 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Чеботарьов О.П.

адвокат,

член Комітету з питань верховенства права

Національної асоціації адвокатів України

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДМОВИ В НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА РОЗРОБКУ ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1].

Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону [1].

Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами врегульований ст. 118 Земельного кодексу України.

Відповідно до ч. 6 ст. 118 Земельного кодексу України, громадяни, зацікавлені в одержанні безоплатно у власність земельної ділянки із земель державної або комунальної власності для ведення фермерського господарства, ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибної ділянки), індивідуального дачного будівництва, будівництва індивідуальних гаражів у межах норм безоплатної приватизації, подають клопотання до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, який передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу. У клопотанні зазначаються цільове призначення земельної ділянки та її орієнтовні розміри. До клопотання додаються графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування земельної ділянки, погодження землекористувача (у разі вилучення земельної ділянки, що перебуває у

користуванні інших осіб) та документи, що підтверджують досвід роботи у сільському господарстві або наявність освіти, здобутої в аграрному навчальному закладі (у разі надання земельної ділянки для ведення фермерського господарства). У разі якщо земельна ділянка державної власності розташована за межами населених пунктів і не входить до складу певного району, заява подається до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, органам виконавчої влади або органам місцевого самоврядування, які передають земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу, забороняється вимагати додаткові матеріали та документи, не передбачені цією статтею [2].

Відповідно до абз. 1 ч. 7 ст. 118 Земельного кодексу України, відповідний орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування, який передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу, розглядає клопотання у місячний строк і дає дозвіл на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки або надає мотивовану відмову у його наданні. Підставою відмови у наданні такого дозволу може бути лише невідповідність місця розташування об'єкта вимогам законів, прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації, схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, проектів землеустрою щодо впорядкування територій населених пунктів, затверджених у встановленому законом порядку [2].

Системний аналіз наведених норм свідчить про те, що перелік підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки визначено абз. 1 ч. 7 ст. 118 Земельного кодексу України. Застосування законодавцем в даній нормі закону такого слова, як «лише» – означає, що наведений перелік підстав є вичерпним, та розширеному тлумаченню не підлягає.

У той же час, згідно правового висновку Верховного Суду, який викладений в п. 71 постанови від 17 грудня 2018 р., по справі № 509/4156/15-а, недодержання вимог щодо змісту клопотання,

ненадання належним чином оформлених графічних матеріалів або погодження землекористувача, якщо бажана земельна ділянка не є вільною, може бути самостійною підставою для відмови у наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою.

Даний правовий висновок застосовується судами при розгляді справ. Так, наприклад Сумський окружний адміністративний суд застосував вказаний правовий висновок по справі № 480/4052/20, та відмовив позивачу в задоволенні позовних вимог в зв'язку з тим, що останній не додав до свого клопотання графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування земельної ділянки.

Я не погоджуюсь з вказаним висновком Верховного Суду, враховуючи наступне.

Відповідно до ст. 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України [1].

Відповідно до ст. 75 Конституції України, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України [1].

Відповідно до ст. 152-2 Конституції України, рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені [1].

Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні (стаття 75 Конституції України). Це означає, що право приймати закони, вносити до них зміни у разі, коли воно не здійснюється безпосередньо народом (статті 5, 38, 69, 72 Конституції України), належить виключно Верховній Раді України (пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України) і не може передаватись іншим органам чи посадовим особам. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8 Конституції України). З наведеного випливає, що Верховна Рада України може змінити закон виключно законом, а не шляхом прийняття підзаконного правового акта [3].

Метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову (стаття 6 Конституції України) є розмежування

повноважень між різними органами державної влади та недопущення привласнення повноти державної влади однією з гілок влади [4].

Поділ державної влади є структурною диференціацією трьох рівнозначних основних функцій держави: законодавчої, виконавчої, судової. Він відображає функціональну визначеність кожного з державних органів, передбачає не тільки розмежування їх повноважень, а й їх взаємодію, систему взаємних стримувань та противаг, які мають на меті забезпечення їх співробітництва як єдиної державної влади. Принцип поділу державної влади набуває сенсу лише за тієї умови, коли всі органи державної влади діють у межах єдиного правового поля [5].

Метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову є, зокрема, розмежування повноважень між різними органами державної влади, що означає самостійне виконання кожним із них своїх функцій та здійснення повноважень відповідно до Конституції та законів України [6].

Телеологічний аналіз норм Конституції України свідчить про те, що поділ влади є основним засобом та неодмінною умовою запобігання концентрації влади, а отже, є інструментом проти зловживань нею задля адекватної реалізації прав і свобод людини і громадянина. Таким чином, поділ влади є гарантією прав і свобод людини і громадянина. Тому будь-яке порушення принципу поділу влади, що призводить до її концентрації, у тому числі суміщення не належних певним органам державної влади функцій, порушує гарантії прав і свобод людини і громадянина [7].

На законодавчому рівні не визначено, як повинен діяти суб'єкт владних повноважень в тому випадку, коли заявник не додав до клопотання повний пакет документів, передбачений ч. 6 ст. 118 Земельного кодексу України. Тобто, існує правова невизначеність з цього питання, яку потрібно вирішувати єдиному законодавчому органу в Україні – Парламенту, шляхом прийняття відповідного закону про внесення змін до Земельного кодексу України.

Верховний Суд зробивши вказаний висновок фактично взяв на себе повноваження законодавчого органу, оскільки розширив коло підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

На мою думку, результатом висновку Верховного Суду є порушення принципу поділу влади, що призводить до порушень прав громадян.

Таким чином, в теорії існує імперативна норма якою встановлений вичерпний перелік підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, а на практиці не все так однозначно.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, 28 червня 1996 року.
2. Земельний кодекс України, 25 жовтня 2001 року № 2768-III.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 19, 42 Закону України «Про Державний бюджет України на 1999 рік» (справа про фінансування судів) від 24 червня 1999 року № 6-рп/1999.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України (справа про Регламент Верховної Ради України) від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 11 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 8 липня 2016 року № 5-рп/2016.
7. Висновок Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 грудня 2019 року № 7-в/2019.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Іванець І.О.

студентка,

Науковий керівник: Трохименко А.Р.

асистент,

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Із стрімким розвитком суспільства та науки, у XXI столітті особливе місце посідає питання відповідальності за порушення авторського права, оскільки щодня з'являються нові літературні, музичні, архітектурні твори, наукові доробки, комп'ютерні програми, що в свою чергу потребує надійного правового захисту та за порушення належної відповідальності.

Вагомий внесок у дослідження юридичної відповідальності за порушення авторського права зробили такі науковці, як Бажанов М. І., Бахрах Д. Н., Венедіктова І. В., Дугенець А. С., Капінос М. М., Лерантович Е. Т., Навроцький В. О., Підпригора О. А., Розгон О. В., Святоцький С. Д., Сопілко І. М., Сухов Ю. М., Якуба О. М. та багато інших.

На міжнародному рівні, відповідно пункту 2 статті 27 Загальна декларація прав людини трактує, що кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних чи художніх праць, автором яких вона є [3].

Згідно з частиною 2 статті 54 Конституції України, держава гарантує право кожного громадянина на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом, а частина 4 статті 41 регламентує що, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, право приватної власності є непорушним [5].

Стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає перелік способів порушення авторського права:

- вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права;

- піратство у сфері авторського права – опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів;

- плагіат – опублікування, повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

- вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права;

- будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

- підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права чи особи, яка здійснює таке управління, тощо [8].

За вище перелічені неправомірні діяння законодавство України передбачає цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність залежно від суспільної небезпечності діяння та розміру матеріальної шкоди.

Цивільно-правова відповідальність настає відповідно до статті 431 Цивільного кодексу України, яка зазначає, за порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим Кодексом, іншим законом чи договором. Особа, право якої порушено, має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до статті 432 Цивільного кодексу України, а суд в такому випадку може постановити рішення, про:

- застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

- зупинення пропуску через митний кордон України товарів;

- вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності;

– застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності.

– опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення [9].

Варто звернути увагу, що головною ознакою цивільного правопорушення є те, що внаслідок суспільно шкідливого, протиправного діяння спричиняється шкода майновим і особистим немайновим відносинам суб'єктів права, через те основна мета даної відповідальності полягає не в покаранні за недотримання встановленого правопорядку, а у відшкодуванні заподіяної шкоди, тому особливостями цивільно-правової відповідальності є: майновий характер, компенсаційний характер, відшкодування моральної шкоди [7, с. 54].

Наступним видом юридичної відповідальності за порушення авторського права є адміністративна відповідальність.

Стаття 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачає накладення штрафу з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення, за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом [4].

Існування адміністративної відповідальності за порушення авторського права має позитивні моменти, до яких відносять: оперативність розгляду справ, що створює об'єктивні можливості для швидкого поновлення порушених прав; зазначений порядок застосовується для вирішення категорій спорів, які виникають в основному на стадії оформлення прав на об'єкти названої власності, зокрема винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг; справи розглядаються на підставі спеціальної процедури, спрощеної порівняно з цивільним судочинством, що виключає більшість процесуальних дій [2, с. 126].

Більш суворий метод відповідальності за порушення авторського права є кримінальна відповідальність.

Кримінальна відповідальність за порушення авторського права, передбачена статтею 176 Кримінального кодексу України, санкція статті встановлює покарання у вигляді штрафу, виправними роботами, позбавленням волі, та позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю [6].

Притягнення порушника до кримінальної відповідальності, можливе лише за позовом потерпілого. Позов подається до суду, і в ньому зазначається, коли, ким і де вчинено протиправну дію, у чому конкретно вона виявилася і чим підтверджується прохання потерпілого про притягнення порушника до карної відповідальності [1, с. 179].

Виходячи з вище викладеного, можна підсумувати, що найбільш ефективною відповідальністю є цивільно-правова, оскільки даний вид відповідальності передбачається у відшкодуванні заподіяної шкоди і суд вправі самостійно визначати розмір компенсації в залежності від обсягу правопорушення та наміру відповідача.

Тому, в Україні діє сучасна законодавча база щодо відповідальності у сфері порушення авторського права, проте було б доречним все-таки більш посилити цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність за для зменшення таких правопорушень в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Антонов В.М. Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право. 2-е вид., стереотип. Київ : КНТ, 2006. С. 520.
2. Барладян О.С. Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності правоохоронними органами України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2016. Вип. 1(2). С. 123–126.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4292>
6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1154>

7. Підпригора О.А., Мельник М.Г. Мельник О.М. Право інтелектуальної власності в Цивільному кодексі України. Цивільний кодекс України. Міркування з окремих проблем застосування. Науковий збірник. Київ : Слово, 2005. С. 368.

8. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#n475>

9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n97>

Миронова І.С.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАСОБИ ДОКАЗУВАННЯ» У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ У СПІВВІДНОШЕННІ З ПОНЯТТЯМ «ДОКАЗИ»

Засоби доказування вважаються однією із основоположних категорій цивільного судочинства. Однак враховуючи відсутність у цивільному процесуальному законодавстві дефініції поняття засобів доказування, науковцями висловлюються різноманітні підходи до розуміння їх правової природи. При цьому, доволі часто у науковій літературі ототожнюють такі базові категорії інституту доказування у цивільному судочинстві як «докази» та «засоби доказування», вважаючи їх синонімічними. У зв'язку з цим, доцільно розкрити підходи до розуміння засобів доказування у співвідношенні із поняттям «докази».

Так, можна виділити наступні підходи, які наявні у науковій літературі, щодо співвідношення понять «докази» та «засоби доказування»:

1) ототожнення понять «докази» та «засоби доказування» (напр., В.В. Маташова, М.А. Фокіна);

2) поняття «доказів» та «засобів доказування» розмежовуються, однак вони є взаємозалежними та перебувають у нерозривному зв'язку (напр., М.С. Шакарян, Д.М. Чечот, В.А. Мусін).

Перший підхід базується на тому, що між поняттями «докази» та «засоби доказування» ставиться знак рівності: судовими доказами пропонується вважати засоби встановлення істини у справі, а також інших обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, що отримані у передбаченому законом порядку [1, с. 208].

Так, М.А. Фокіна визначає докази як регламентовані законом процесуальні засоби доказування, що містять відомості про факти, які мають значення для правильного встановлення обставин справи [2, с. 612].

При цьому, більш обґрунтованим видається другий з вказаних підходів, сутність якого полягає у наступному.

Зрозуміло, що власне носії чи засоби, на яких зафіксована інформація не мають доказового значення. Доказом виступає не свідок, а ті відомості про обставини справи, які йому відомі; не папір, а викладений на ньому текст; не предмет матеріального світу як такий, а його властивості, його належність певній особі, залишені на ньому сліди, місцезнаходження у певному місці в певний час тощо. Однак, щоб бути судовим доказом, таким даним необхідний відповідний носій. Взаємний вплив фактичних даних та форми їх вираження, взаємозв'язок між ними є очевидним. Відтак, не видається за можливе розділити думку про те, що докази є засобами доказування, адже таке отождолення не відповідає сутності цих категорій [3, с. 8].

Судова діяльність характеризується тим, що факти та обставини, які складають предмет доказування і підлягають встановленню судом, мають місце, як правило, до відкриття провадження у справі, а тому наявний певний проміжок часу, що відділяє суд від дій та подій, які мають значення для кваліфікації правовідносин, і саме цією обставиною викликана необхідність дослідження носіїв інформації про них з відповідних джерел.

Факти та обставини встановлюються судом не хаотично, а з джерел, визначених законом. Серед таких джерел – засоби доказування, якими згідно з частиною 2 статті 76 Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК України) є письмові,

речові та електронні докази, висновки експертів та показання свідків. Науковці вказаний перелік засобів іменують по різному:

- 1) як перелік процесуальних засобів доказування або система доказів – Фокіна М.А.;
- 2) як процесуальні джерела, які містять докази – Михеєнко М.М.;
- 3) як 5 процесуальних форм одержання фактичних даних – Штефан М.Й.

З приводу розмежування понять «докази» та «засоби доказування» О.В. Бабарикіна зазначає, що вони не є синонімами, оскільки доказ відповідає на питання: «Що?», а засіб доказування, являючись джерелом інформації про докази, може відповісти лише на питання: «Як?» [4, с. 144].

В теорії судового доказування прийнято вважати, що взаємозалежність та взаємообумовленість фактичних даних і процесуальної форми отримання інформації про них (засобів доказування) є однозначними. Тому, судові докази – це поняття, у якому взаємопов'язані фактичні дані та їх процесуальні джерела (засоби) як зміст та процесуальна форма. Але доказами у будь-якому можна вважати лише інформацію (дані) про факти та обставини, які внаслідок дослідження та оцінки визнані судом доказами і покладені в основу обґрунтування рішення [5, с. 514].

Таким чином, змістом доказів виступають фактичні дані, що інформують про обставини, необхідні для правильного вирішення справи; процесуальна форма, в якій закладена така інформація, – засоби доказування [6, с. 200].

Слід зазначити, що пошук підходів до розмежування понять «докази» та «засоби доказування» зумовлений насамперед відсутністю будь-якого законодавчого регулювання з приводу спірних понять. Так, частиною першою статті 57 ЦПК України, що має назву «Докази», визначено, що доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. В частині другій статті 57 ЦПК України вказується: «Ці дані встановлюються на підставі пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, письмових доказів, речових доказів, зокрема звуко- і

відеозаписів, висновків експертів». З аналізу даної норми випливає, що законодавець не надає конкретну назву родового поняття для письмових, речових, електронних доказів, показань свідків та висновків експертів. Однак, представники науки цивільного процесуального права об'єднують їх у єдине поняття «засоби доказування».

Окремо слід звернути увагу на статтю 78 ЦПК України, яка встановлює такий критерій оцінки доказів, як «допустимість доказів». Так, у частині першій даної статті вказується поняття «докази», а у частині другій – «засоби доказування», причому за змістовим навантаженням застосування такої термінології в обох випадках є правильним: суд не бере до уваги саме докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом, а обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування. Таким чином, у частині першій статті 78 ЦПК України доцільно вжито термін «допустимість доказів», а у частині другій – термін «допустимість засобів доказування».

Вказана термінологічна розбіжність викликана також і тим, що у ЦПК України 1963 р. стаття 29 мала назву «Допустимість засобів доказування». Тому й у наукових та навчальних джерелах, підготовлених за часів дії ЦПК України 1963 р., здебільшого, вживався термін «допустимість засобів доказування» [5, с. 145]. На підтримку позиції щодо зміни назви статті з «Допустимості засобів доказування» на «Допустимість доказів», окремі вчені зазначають, що суду подаються не засоби доказування, а конкретні докази [7, с. 800]. Безперечно, учасники справи подають до суду саме докази, але усі докази містяться у певному джерелі (засобі доказування), і саме джерело, враховуючи положення частини другої статті 78 ЦПК України визначає допустимість доказу. Очевидно, що законодавець змінив назву статті 59 ЦПК України 2004 р. з урахуванням змісту частини першої.

Тому, вживання термінів «допустимість доказів» та «допустимість засобів доказування» залежить від контексту застосування.

На підставі викладеного можна зробити наступні висновки: необхідно чітко розмежовувати такі поняття як докази та засоби

доказування, оскільки доказом є інформація про певні обставини (факти), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, які мають значення для вирішення справи, а форма її закріплення виступає засобом доказування.

Пропонуємо визначати засоби доказування як передбачені цивільним процесуальним законодавством засоби фіксації, об'єктивації та збереження інформації про обставини (факти), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, які мають значення для вирішення справи.

Список використаних джерел:

1. Коваленко А. Г. Институт доказывания в гражданском и арбитражном судопроизводстве. М. : Норма, 2002. 208 с.
2. Фокина М. А. Механизм доказывания по гражданским делам : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.15. М., 2011. 612 с.
3. Штефан А. Докази і засоби доказування у цивільному процесі. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 6. С. 5-12.
4. Бабарыкина О. В. Факторы, влияющие на исследование и оценку доказательств в гражданском судопроизводстве. М. : «Волтерс Клувер», 2010. 144 с.
5. Грабовська О.О. Теоретико-правові проблеми доказування у цивільному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Київ. нац. ун-т. ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 563 с.
6. Проблеми оптимізації цивільного процесу в Україні : монографія / І. Е. Берестова, С. С. Бичкова, В. І. Бобрик та ін., за ред. академіка НАПрН України О. Д. Крупчана. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. 200 с.
7. Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. ком. : у 2 т. / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2006. Т. 2. 800 с.

Савченко В.О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ АБСОЛЮТНИХ ТА ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Окремо питання абсолютних прав та особистих немайнових права детально досліджено у науковій доктрині, але умови їх розмежування все ще викликає дискусію.

Сучасні українські вчені приділили значну увагу цій проблематиці. Зокрема, вона розкрита в дослідженнях Т.В. Боднара, В.І. Борисової, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, І.В. Жилінкової, В.І. Кисіля, В.М. Коссака, О.В. Кохановської, О.Д. Крупчана, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця, Р.А. Майданика, Є.О. Мічуріна, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори, О.А. Пушкіна, З.В. Ромовської, М.М. Сібільова, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Р.О. Стефанчука, Є.О. Харитонова та інших. Як бачимо, абсолютні права та особисті немайнові права постійно привертають увагу провідних вчених, але питання їх розмежування не зазнало системних досліджень.

Загально визнано, що абсолютні права та особисті немайнові права не є тотожними поняттями. Але їх чітка детермінація не визначена законодавством та правовою доктриною.

Абсолютні права – суб'єктивні права, носіям яких протистоїть невизначена і необмежена кількість зобов'язаних осіб, зобов'язання полягає в утриманні від вчинення дій, що порушують абсолютні права. Абсолютні права є основою будь-якої демократичної та правової держави, визнаються недоторканими і захищаються законом [1].

Абсолютні права – права суб'єкта, щодо яких будь-яка інша особа завжди зобов'язана утримуватись від дій, що ущемляють ці права. Вони є принципово недоторканими. Закон захищає абсолютні права проти невизначеного кола осіб [2].

Права іменуються абсолютними, тому, що, по-перше, їх активний центр – в суб'єктивному праві, що надає його носію широкі можливості для поведінки на свій розсуд, а, по-друге, всі інші суб'єкти

(«всякий і кожен») зобов'язані утримуватися від порушення даного конкретного суб'єктивного права [3, с. 106].

Якщо виходити з буквального тлумачення слова «абсолютний» (від лат. *absolutus*) – безумовний, повний, досконалий, безвідносний, необмежений, то, дійсно, до абсолютних можуть бути віднесені ті права, що характеризуються як необмежені, незмінні, безумовні тощо [4, с. 68]. Отже розуміння абсолютних прав зводиться до окреслення їх характерних ознак, таких як: повна автономія, природність, недоторканість. Науковці пропонують розглядати абсолютні права через «концепцію юридичного зв'язку особи з об'єктом» і «концепцію юридичного зв'язку осіб стосовно об'єкта», які він визнає конкуруючими між собою та зазвичай протиставляє одна одній, у науці цивільного права також робляться спроби примирити ці дві протилежні теорії [4, с. 70].

Як зазначає В. Лапач, догматична конструкція абсолютних правовідносин базується на обставини, що уповноваженому суб'єкту протистоїть невизначено велике коло осіб, єдиний пасивний обов'язок будь-якого і з яких полягає в утриманні від порушення абсолютного права. Активних обов'язків відносно уповноваженого суб'єкта ніхто не має, своїх інтересів носій абсолютного права досягає без стороннього втручання [5, с. 2].

Узагальнюючи, В.В. Наден приходить до наступного висновку: 1) абсолютні правовідносини виникають між суб'єктом права з приводу об'єкта цивільних прав і необмеженим колом зобов'язаних суб'єктів; в свою чергу, відносні правовідносини виникають між строго визначеними суб'єктами; 2) в абсолютних і відносних правовідносинах у суб'єктів виникають певні права та обов'язки; 3) абсолютні правовідносини можуть бути трансформовані у відносні [6, с. 68].

Дуже близьким до поняття абсолютних прав є особисті немайнові права, адже на перший погляд вони гуртуються на однакових ознаках. Все ж таки їх не слід ототожнювати.

Особисті немайнові права – правові відносини між певними суб'єктами з приводу особистих немайнових благ, що не пов'язані з майновими та поділяються на три види: права, спрямовані на індивідуалізацію особистості правомочної особи, особисті немайнові

права, спрямовані на забезпечення особистої недоторканості громадян, особисті немайнові права, спрямовані на забезпечення недоторканості приватного життя громадян [7, с. 68].

Особисте немайнове право – це абсолютне суб'єктивне право, що належить кожній фізичній особі, є невіддільним та невідчужуваним від неї, не має економічного змісту, має властивість індивідуалізації особи, виникає у неї від народження та належать їй довічно [8, с. 7].

І абсолютні права, і особисті немайнові права однаково ґрунтуються на свободі волі, але виходячи з наведених визначень, їх розбіжність визнається неоднозначною. Сьогодні можна виокремити два доктринальні підходи: 1) особисті немайнові правовідносини являють собою, поряд із речовими та виключними, самостійну гілку абсолютних прав; 2) особисті немайнові правовідносини, поряд із правовідносинами щодо результатів інтелектуальної, творчої діяльності, входять до групи виключних правовідносин та є різновидом абсолютних прав [9, с. 106].

Як слушно зазначає С.О. Сліпченко, подібна невизначеність є не досить прийнятною, адже на відміну від інших питань, пов'язаних із правовідносинами, класифікація останніх має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Правильна кваліфікація певного виду правовідносин дозволяє поширити на них ознаки правовідносин відповідного роду, глибше зрозуміти їх сутність та застосовувати до них адекватні правові конструкції, встановлювати належне місце для відповідних норм, підвести їх під певні цивільно-правові інститути тощо [10, с. 9].

Абсолютні права виходять з ідеї наявності широкого кола зобов'язаних осіб, загальному обов'язку утримуватися від порушення абсолютних прав. Особисті немайнові права є складовою абсолютних прав. Тобто, це спеціально визначені природні права людини, для яким кореспондує загальний обов'язок «непорушності права». Абсолютним права протиставлять виключні, в яких правомочній особі завжди протистоїть одна або кілька конкретно визначених зобов'язаних осіб. Традиційно відносні права виникають на підставі зобов'язального права, тому окрема уваги їх зв'язку зі свободою волі буде приділена у третьому розділі дисертаційного дослідження.

Завершуючи даний дискурс слід навести вірний висновок Є.О. Мічуріна: коло абсолютних прав на сьогодні є невизначеним чітко, адже поділ цивільних прав на абсолютні та відносні більше залишається у доктрині, ніж застосовується у цивільному законодавстві. Необхідно підкреслити, що абсолютні права не вичерпуються речовими. До них належать немайнові права інтелектуальної власності, право на ім'я фізичної особи тощо. Утім не всі особисті не майнові права є абсолютними. У сімейному праві батьківські права є відносними правами. Відносні цивільні права, у свою чергу, не вичерпуються зобов'язальними. Так, захист цивільних прав є відносними правовідносинами тощо [11, с. 84].

З зазначеного слід зробити висновок, що абсолютні права та особисті не майнові права не є тотожними. Окремі особисті не майнові права носять характер абсолютних. В свою чергу, абсолютні права можуть дублювати особисті не майнові.

Список використаних джерел:

1. Абсолютні права / Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B1%D1%81%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0. – Заголовок з екрана.
2. Абсолютні права: практика застосування термінів, слів та словосполучень у юриспруденції / Ліга: Закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS000005> – Заголовок з екрана.
3. Алексеев С.С. Общая теория права: в 2-х т. / С.С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1981. – Т. 2. – 360 с.
4. Сліпченко С.О. Огляд теоретичних підходів до розуміння абсолютного права / С. О. Сліпченко // Право та інноваційне суспільство. – 2014. – № 2. – С. 67–76.
5. Лапач В.А. Субъективные гражданские права и основания их возникновения / В.А. Лапач // Журн. рос. права. – 2001. – № 10. – С. 13.
6. Наден В.В. Анализ деления гражданских правоотношений на абсолютные и относительные / В.В. Наден // Проблемы законности. – 2013. – Вып. 122. – С. 61–69.
7. Особисті немайнові права / Юридичний словник-довідник. URL: <https://subject.com.ua/pravo/dict/772.html> – Заголовок з екрана.
8. Федюк Л.В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.03 / Л.В. Федюк. – Івано-Франківськ, 2006. – 188 с.

9. Граж данское право: учеб. в 3 т. / Е.Н. Абрамова, Н.Н. Верченко, Ю.В. Байгушева [и др.]; под ред. А.П. Сергеева. – М.: РГ-Пресс, 2010. – Т. 3. – 800 с.

10. Сліпченко С.О. Постановка наукової проблеми кваліфікації особистих немайнових правовідносин / С.О. Сліпченко // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Одеса: Правознавство, 2013. – Т. 18. – Вип. 1(18). – С. 7–15.

11. Мічурін Є.О. Абсолютні та відносні цивільні права / Мічурін Є.О. // Forum Prava. – 2018. – № 1. – С. 81–87.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Винник І.І.

студентка,

ПВНЗ «Університет Короля Данила»

ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ОПВ В МИТНОМУ РЕЄСТРІ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку вітчизняного законодавства у сфері захисту права інтелектуальної власності набуває ролі одного з найважливіших чинників політико-економічних відносин та економічної безпеки як в середині країни, так і в міжнародних відносинах. Основним завданням для вдосконалення національного законодавства України є максимально використати правові норми, визнані всіма цивілізованими країнами світу.

Для реалізації поставлених завдань Україна провела низьку реформ для розвитку митного законодавства, яке враховує практично всі міжнародні надбання в цьому напрямку (модифікація митного законодавства на базі Митного кодексу Союзу, продовження впровадження програми уповноважених економічних операторів (АЕО) і взаємного визнання АЕО з ЄС, приєднання України до системи спільного транзиту ЄС, отримання митними органами права на здійснення правоохоронної діяльності, «криміналізація «товарної контрабанди»). У жовтні 2019 року Парламент ухвалив так звані «антипіратські зміни» до Митного кодексу України – ЗУ «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» від 17.10.2019 р. № 202. Зазначені зміни набули чинності 14.11.2019 р. Метою цього акту є посилення боротьби з контрафактним та піратським товаром при імпорті в Україну [1]. Зокрема – шляхом надання митникам права знищувати невеликі партії товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон

України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності [4].

Зазначені зміни відбулися завдяки імплементації нового Регламенту (ЄС) № 608/2013 та Регламент Комісії (ЄС) № 1352/2013, які скасували попередні Регламент Ради (ЄС) № 1383/2003 та Регламент Комісії (ЄС) № 1891/2004.

Відповідно до Положень нового Регламенту (ЄС) № 608/2013 посилено сприяння захисту права інтелектуальної власності, які застосовуються митними органами, в частині: здійснення контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності у всіх митних режимах; особливості митного контролю так званого паралельного імпорту; взаємодія митних органів з Європейською обсерваторією з питань порушень права інтелектуальної власності; спрощення процедури знищення малої партії товарів, що є об'єктом порушення прав інтелектуальної власності; контроль за переміщенням товарів, що підлягають знищенню або переробці або з метою освіти для учбових закладів; ведення митними органами центральної електронної бази даних з обмеженим доступом щодо митних заходів стосовно захисту прав інтелектуальної власності, ведення електронного обліку заяв про (можливі) порушення прав інтелектуальної власності, строки здійснення контролю за такими заявами; захист прав персональних даних щодо осіб, пов'язаних з правом інтелектуальної власності [2].

Наступним кроком стало вдосконалення порядку реєстрації об'єктів ПІВ та ведення Митного реєстру.

Відповідно до Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 09 червня 2020 року № 282), визначено форму заяви, перелік інформації та документів, які додаються до заяви, порядок подання і розгляду заяви, внесення інформації до митного реєстру та його ведення.

Згідно п.1 розділу 2 зазначеного Порядку для реєстрації об'єкта ПІВ у митному реєстрі заявник подає до Держмитслужби заяву про реєстрацію об'єкта ПІВ у митному реєстрі у паперовій формі або у вигляді сканованої копії засобами електронного зв'язку або в електронній формі за допомогою засобів інформаційно-телекомунікаційних систем Держмитслужби з дотриманням вимог

законодавства у сферах захисту інформації, електронних довірчих послуг та електронного документообігу.

Розгляд заяви передбачає наступні види перевірки: підстав для подання заяви та обсягу прав; порядку заповнення граф заяви; інформації та документів; наявності характерних ознак товарів тощо. Строк розгляду заяви – не більше 30 робочих днів з дати реєстрації заяви.

Згідно з пунктом 13 розділу 2 Порядку, у разі, якщо після реєстрації заяви про реєстрацію ОПВ у митному реєстрі встановлено, що до неї не було додано всіх документів, передбачених пунктом 2 цього розділу, та/або зазначено неповну інформацію у відповідних графах такої заяви, та/або є зауваження до доданих документів, СП Держмитслужби надсилає заявнику запит із зазначенням документів та/або інформації, які необхідно надати, відкоригувати або доповнити.

Відповідно до п. 16 розділу 2 Порядку – у разі надіслання запиту відповідно до пункту 13 цього розділу строк розгляду заяви про реєстрацію об'єкта ПВ у митному реєстрі призупиняється з дня направлення такого запиту заявнику і поновлюється з дня отримання СП Держмитслужби відповіді на запит.

Під час перевірки заяви СП Держмитслужбою подається Запит до органу (підприємства, установи) про перевірку дійсності та/або достовірності інформації та/або документів наданих заявником, при цьому призупинення розгляду не здійснюється.

За результатами перевірки СП Держмитслужба ухвалює рішення про відмову у реєстрації ОПВ у митному реєстрі та повідомляє заявника із вмотивованим обґрунтуванням причин відмови, або Рішення про реєстрацію ОПВ у митному реєстрі з повідомленням заявника із зазначенням номеру, дати та строку реєстрації ОПВ у митному реєстрі.

Після ухвалення Рішення про реєстрацію ОПВ у митному реєстрі протягом не більше трьох днів з дня прийняття рішення СП Держмитслужба вносить інформацію та документи до ПК «Митний реєстр» для завершення реєстрації, доводить інформацію про реєстрацію ОПВ у митному реєстрі до митних органів [3].

ПК «Митний реєстр» – програмно-інформаційний комплекс «Митний реєстр ОПВ (об’єктів прав інтелектуальної власності)». Після затвердження наказу Міністерства № 648 «Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об’єктів ППВ, які охороняються відповідно до закону» даний IT-tool мав бути створений впродовж 3-6 місяців.

Проте лише 14 серпня 2020 року Фонд Східна Європа в межах програми USAID/UKAid «Прозорість та підзвітність в державному управлінні та послугах» (TAPAS) оголосила відкритий конкурс на розробку функціоналу програмно-інформаційного комплексу «Митний реєстр ОПВ (об’єктів прав інтелектуальної власності)» для Державної митної служби України.

Відповідно до п. 6 ст. 398 МКУ – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, забезпечує оприлюднення інформації щодо об’єктів права інтелектуальної власності, зареєстрованих у митному реєстрі об’єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, на своєму офіційному сайті [4].

Згідно відкритих даних, розміщених на сайті Державної митної служби України у розділі «Реєстри» – реєстр ОПВ востаннє був оновлений 17 серпня 2020 року, з оприлюдненими ОПВ, які були зареєстровані в червні 2020 р. [5]. Відомості щодо реєстрації ОПВ від липня 2020 р. – відсутні.

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація у формі відкритих даних – це публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання [6].

Розпорядником інформації з набору даних переліку ОПВ в митному реєстрі до 04 грудня 2019 року була Державна фіскальна служба України. Періодичність оновлення набору даних проводилась щотижня [7]. Така оперативність гарантувала своєчасне оприлюднення інформації щодо об’єктів права інтелектуальної власності, забезпечувала інформування суб’єктів ЗЕД та правовласників про ОПВ, включених до митного реєстру.

Таким чином, на сьогоднішній день без діючого ПІК «Митний реєстр» завершення реєстрації ОПІВ не представляється можливим як і оприлюднення інформації про реєстрацію та/або виключення ОПІВ у митному реєстрі, яка з липня 2020 року не оновлювалася. Призупинення оновлення даних в митному реєстрі перешкоджає реалізації реформування митного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Процюк О., Валєєва Д. Захист прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/EA013303>

2. План імплементації Регламенту (ЄС) № 608/2013 ЄП та Ради про митний контроль за ПІВ та Імплементаційного Регламенту Комісії (ЄС) № 1352/2013, яким встановлюються форми документів, передбачені Регламентом (ЄС) № 608/2013 ЄП та Ради про митний контроль за дотриманням ПІВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/data/material/000/139/197201/Reg_608_2013_Reg_1352_2013.pdf

3. Удосконалення митного реєстру об'єктів ПІВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://apitu.files.wordpress.com/2019/12/06_12_19_d0bcd0b8d182d0bdd0b8d0b9-d180d0b5d194d181d182d180-648.pdf

4. Митний кодекс України. ЗУ від 13.03.2012 № 4495-VI // Відомості ВРУ від 09.11.2012 – 2012 р. / № 44-45; № 46-47; № 48 / стор. 1858, ст. 552.

5. Державна митна служба України. Статистика та реєстри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>

6. ЗУ Про доступ до публічної інформації від 13.01.211р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314.

7. Відкриті дані. Перелік ОПІВ, включених до митного реєстру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/datasets.php?d=DFS20160211113745>

Годлевська Д.О.

студент;

Леонова Н.В.

кандидат філологічних наук,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Важко уявити сучасний світ без активного використання інтелектуальної діяльності людства. Під терміном інтелектуальної власності Конституція України об'єднує права на результати різних видів мистецтва, при цьому гарантуючи охорону прав на результати літературного, наукового, технічного, художнього, та інших видів мистецтва. Результати інтелектуальної діяльності, в тому числі і засоби індивідуалізації юридичних осіб, набувають все більше значення в економічному обороті, саме тому розвиток суспільства потребує грамотного та ефективного регулювання прав на такі об'єкти.

Проблема боротьби зі злочинністю у сфері інтелектуальної власності та академічної доброчесності є важливою та несе комплексний характер оскільки саме від її рішення залежить збереження та примноження інтелектуального потенціалу та культурної спадщини держави.

Протягом останнього десятиріччя найбільш вираженою є проблема захисту авторських прав в мережі Інтернет. Це зумовлено простотою пошуку, розміщення, використання та поширення інформації. Через відсутність обов'язкової авторизації користуватися електронними ресурсами має право необмежене коло осіб. Інформація та об'єкти права інтелектуальної власності, що знаходяться у відкритому доступі, використовуються зазвичай без згоди та поза межами обізнаності автора, тим самим порушуючи авторські права і права автора на винагороду за інтелектуальний труд. Отже, при однозначній привабливості саме мережа Інтернет є місцем, де майже неможливо зупинити та проконтролювати порушення авторських прав.

Ю.Є. Атаманова визначає, що досягнення певної формальної та змістовної єдності веб-сайтом здійснюється за допомогою трьох основних складових, а саме: (1) програмним та апаратним засобам; (2) адресі у мережі Інтернет або доменному імені; (3) інформаційному наповненню, яке охоплює текстову, графічну, аудіо-візуальну інформацію. Кожна з цих складових також розглядається як окремий об'єкт інтелектуальної власності, та власниками прав на цю інформацію можуть бути різні люди. У той же час сам веб-сайт пропонується визнавати складним об'єктом, який становить собою поєднання різних об'єктів інтелектуальної власності, кожний з яких може мати самостійну правову охорону [1, с. 8].

І.М. Рассолов, розглядає сайт як базу даних, що являє собою комплекс гіпертекстових документів, стверджує що копіювання, розповсюдження та інше використання матеріалів з сайту є порушенням майнових прав автора сайту. У випадку перевидання частини сайту, що є самостійним твором, що охороняється авторським правом, та подальшого використання копії є порушенням прав як сайту, так і власника статті [2, с. 152].

Отже, метою цієї статті є аналіз розроблених світовою практикою заходів для захисту авторських прав та шляхи їх впровадження серед українських користувачів.

На сьогоднішній день до найбільш поширених механізмів захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті належать: самозахист прав та захист прав у судовому та адміністративно-правовому порядку. Але на практиці отримання захисту прав інтелектуальної власності, порушених у мережі Інтернет, з'являються така проблема, як відсутність належного законодавчого регулювання відносин. Також доступність інтернету з будь-якого місця тягне за собою складність визначення порушника, що дійсно вчинив порушення та неможливість знаходження належних доказів для доведення вини. Слід відзначити, що вітчизняне законодавство не визначає особливостей регулювання та захисту авторських прав у мережі Інтернет, факт чого стає підставою для поширення норм ст. 50 Закону України (далі – ЗУ) «Про авторське право і суміжні права» щодо встановлення тих дій, які визнаються порушенням авторського права та суміжних прав [3].

М.В. Гура вважає необхідним посилити охорону авторських прав в Інтернеті, перш за все, за допомогою визначення правового режиму Інтернет-сайтів у Цивільному кодексі України. Також, на його думку, потребують перегляду та вдосконалення особливості правового захисту та способи стягнення матеріальної компенсації за порушення академічної доброчесності.

Цікавим також є підхід до прав інтелектуальної власності. Нинішній стан правової культури в суспільстві чітко окреслює межі антиплагіату. З однієї сторони забороняється розміщення матеріалу на сайтах без згоди автора або без зазначення його імені, але з іншої сторони, у більшості випадків відповідальність за плагіат несе не людина, що порушила права, а саме веб-сайт чи власник цього сайту. У п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» № 1 від 27.02.2009 р., зазначено, що саме власник сайту буде відповідачем за плагіат, коли автор інформації що була поширена невідомий або інформація є анонімною, а доступ до сайту, в свою чергу, є вільним.

Достеменно позицію зайняли й російські суди, яка відбилася у Постанові Пленуму Верховного Суду РФ від 19.06.2006 р. № 15 «Про певні питання, що виникли в судах при розгляді цивільних справ, пов'язаних із застосуванням законодавства про авторські і суміжні права». Пункт 25 цієї Постанови відносить до осіб, що потенційно можуть порушувати авторські або суміжні права у телекомунікаційних мережах, в тому числі в Інтернеті, й власників сайту, на якому нелегально розміщені твори або було порушення суміжних прав [2, с. 152–153]. Отже, встановлення винних дій щодо власника веб-сайту дозволяє стверджувати, що основна вимога до нього полягає у видаленні інформації, що порушує авторські права. І лише у випадку його освіченості у вчиненні такого порушення та не прийнятті жодних заходів для припинення такого порушення, можна ставити питання про відшкодування в сторону автора [4].

Другий рівень механізму захисту авторських прав, порушених у мережі Інтернет, стосується відповідальності провайдера. Слід зазначити, що у міжнародній практиці сформувалися два основних підходи до відповідальності цих суб'єктів: горизонтальний та

альтернативний. За «горизонтальним підходом» ISP-провайдери несуть відповідальність тільки в тому випадку, якщо є технічна можливість запобігти передачі матеріалу, що порушує права власності третіх осіб, а також провайдер сам усвідомлює про існування такого матеріалу. Відповідно до «альтернативного підходу» відбувається видалення веб-сайту, зміст якого порушує виключні права інтелектуальної власності третіх осіб, або блокування доступу до сайту. Такі підходи функціонують у системі Google, але більшість українських користувачів навіть не здогадуються про це.

Наприкінці минулого року Державною службою інтелектуальної власності України (далі – Служба) було доопрацьовано та подано на громадське обговорення проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» (далі – проект Закону). Головною ідеєю було надання права сервісній службі здійснювати блокування сайту на підставі звернення особи, яка вважає, що даний сайт або інформація розміщена на ньому порушує її авторські права. Багато зауважень з боку учасників інтернет-відносин викликала така пропозиція в Україні. Ідея щодо покращення захисту інтелектуальних прав в Україні не прижилась, а активні користувачі мережі Інтернет порахували цей метод упередженим та невідповідним чинному законодавству України [5].

Пропозиція посилення контролю на функціонування веб-сайтів та відповідальності за порушення авторських прав на викладених матеріалах у вітчизняній медіа-спільноті викликали активний супротив. Звичайно, запропонований у проекті Закону правовий механізм захисту порушених в Інтернеті авторських та суміжних прав потребує допрацювання, але зовсім відмовившись від рішучих дій неможливо зупинити та належним чином покарати порушення авторських прав.

Список використаних джерел:

1. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет: світовий досвід та вітчизняні перспективи / Ю.Є. Атаманова // Право та інновації. – 2014. – № 3. – С. 7–14.
2. Рассолов И.М. Право и Интернет: теоретические проблемы / И.М. Рассолов. – 2-е изд. – Норма, 2009. – 210 с.

3. Про авторське право і суміжні права / Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

4. Кондрашов М. Защита интеллектуальной собственности при использовании файлообменных сетей / М. Кондрашов // Хоз-во и право. – 2010. – № 9. – С. 49–56.

5. Лист № 191 від 30.12.2013 р. Держпідприємництва України щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inau.org.ua/20.1573.0.0.1.0.phtml>

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аніна О.О.

студентка,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Міжнародні соціальні стандарти є комплексом норм, які закріплені в різних міжнародно-правових актах. Вони визначають гідні умови життєдіяльності людей, забезпечують розвиток особи та соціальну захищеність. Окрім цього, міжнародні документи мають великий вплив на національне законодавство у сфері соціального забезпечення. Імплетентація міжнародних-правових стандартів в національному законодавстві є засобом розвитку національного законодавства у напрямку втілення верховенства права, рівності та соціальної справедливості.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, підписана 21 березня 2014 року, вимагає від держави формування соціально-економічної політики, метою якої повинно бути досягнення європейських стандартів рівня життя і доступність, фінансова стабільність та якість системи соціального захисту громадян. Економічні реформи в Україні, які відбуваються протягом останніх років, свідчать про досягнення зовсім протилежного суперечливого результату – глобального перерозподілу національного багатства і доходів населення, а безсистемні заходи соціальної політики не мають відчутного ефекту та істотно не впливають на масштаби бідності [1, с. 104]. Необхідність впровадження європейських інструментів соціального забезпечення спричинена також проведенням Операції об'єднаних сил на сході України, які мають наслідком внутрішнє переміщення осіб. Тому

одним із правових інструментів європейської інтеграції є адаптація національного законодавства України зі стандартами ЄС з метою покращення ситуації із соціальним захистом осіб в Україні.

У юридичній літературі зазначену проблематику частково розглянуто в працях таких учених-юристів, як: В.М. Андріїв, Н.Б. Болотіна, С.В. Венедіктов, С.В. Вишновецька, Т.З. Герасимів, С.І. Запара, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, Л.Ю. Малюга, В.П. Мельник, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипка, Т.М. Ругляк, С.М. Синчук, О.В. Тищенко, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, М.М. Шумило, О.М. Ярошенко та ін. Слід зауважити, що незважаючи на значний доробок науковців, вищезазначена тематика потребує подальшого дослідження та розвитку, з огляду на її важливу роль в Україні.

Перш за все, варто зауважити, що сьогодні немає єдиного підходу до визначення терміну міжнародних соціальних стандартів. На думку С.І. Запари, яку ми підтримуємо, міжнародний соціальний стандарт – це впорядкована система універсальних міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних із створенням економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку [2, с. 447]. Тобто міжнародні соціальні стандарти, які створенні на основі міжнародних угод для соціального розвитку держав, а саме створення гідних умов життєдіяльності людей, забезпечення розвитку особи та соціальну захищеність.

Окрім цього, Н.Б. Болотіна наголошує на тому, що міжнародні правові стандарти, відображають: 1) міжнародне правове регулювання відносин у сфері соціального захисту; 2) стандарти ООН у сфері соціального захисту; 3) конвенції МОП у сфері соціального захисту; 4) європейські міжнародні стандарти в галузі соціального захисту [3, с. 100–105]. На думку М.М. Шумила, міжнародні стандарти у сфері соціального захисту варто розуміти як соціальний мінімум, що встановлений міжнародними нормативно-правовими актами та є обов'язковим для країн-підписантів, наявність якого дає рівну можливість непрацездатним особам реалізовувати свої права та свободи в повному обсязі [4, с. 243–244].

На основі вищезазначених позицій, ми можемо зробити висновок, що міжнародні стандарти соціального забезпечення обов'язково мають наступні ознаки:

- 1) закріплені в міждержавних угодах;
- 2) текстуально уніфіковані й функціонально універсальні;
- 3) у разі їхнього недотримання або порушення передбачається застосування санкцій політико-юридичного чи політичного характеру;
- 4) основною метою стандартів є створення економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку;
- 5) стандарти включають систему норм, положень, стандартів з питань соціального забезпечення.

Джерелами міжнародних правових стандартів, є, по-перше, міжнародні нормативно-правові акти Організації Об'єднаних Націй і Міжнародної організації праці, по-друге, регіональних об'єднань Європи, Америки, Африки, а також двосторонні договори, які містять відповідні норми. За географічною сферою міжнародні норми, які визначають міжнародні правові стандарти поділяються на кілька груп. Перша група складається з універсальних, які займають найвищий рівень цінності таких стандартів, вони повинні виконуватися у більшості країнах світу. Друга група включає в себе регіональні, які чинні тільки в межах конкретного регіону (наприклад, країни Африки, Європи, Латинської Америки). Остання група складається з двосторонніх, які є обов'язковими тільки для країн-підписантів.

Соціальних стандарти, зокрема, захищаються та закріплюються наступними документами: 1) Загальна декларація прав людини 1948 р.; 2) Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права 1966 р.; 3) Європейська соціальна хартія 1996 р.; 4) Основоположні конвенції МОП та інші.

В національному законодавстві, стаття 9 Конституції України закріплює положення про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Із положень Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 випливає, що Україна визнає пріоритет міжнародного права, тобто, якщо

міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому законом порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Україна ще досить повільно підходить до питань щодо ратифікації міжнародних нормативних актів, які стосуються соціального захисту громадян, що негативно впливає на проблему наближення національного права до європейського права та імплементацію європейських міжнародних стандартів у галузі соціального забезпечення в юридичну практику України.

Неможливо не погодитись із С. Бичковим, який зазначає, що специфічні особливості розвитку нашої держави не дають змоги автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти з соціального захисту населення в законодавство України, адже вони розраховані на розвинені та стабільні ринкові відносини. Таким чином, трансформація соціального захисту населення України з урахуванням набутого світового досвіду потребує особливого підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку держави [5, с. 194]. Можна підсумувати, що на даний час рівень економічного розвитку нашої країни позбавляє можливості автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти у сфері соціального захисту населення у законодавство України.

Крім цього, в юридичній літературі виокремлюють і такі проблеми, які постають на шляху адаптації законодавства України до міжнародних стандартів, зокрема, відсутність належного способу оприлюднення міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною. Так, Т.М. Ругляк вважає, що через це знижується ефективність їх оприлюднення як громадянам, так і науковій спільноті, що спричиняє виникнення розбіжностей та неточностей у перекладах документів, як правило, здійснених лінгвістами, які не завжди вірно трактують юридичні терміни [6, с. 125]. Як зазначає Ірина Новосельська, великою проблемою є часткове виконання чинного міжнародного законодавства в національній правовій системі [7, с. 2]. Не можемо не погодитися з цією думкою, оскільки часто Україна не має фінансовою спроможності для забезпечення окремих положень міжнародно-правових актів.

Також, проблемою є відсутність механізму перевірки дотримання міжнародно-правових актів державами, які їх підписали, а також, відсутність відповідальності за недотримання, що значно впливає на ефективність впровадження міжнародних актів у життя. Існує позасудовий (звіти про виконання міжнародних зобов'язань) та судовий способи перевірки дотримання даних актів державами (наприклад, через Європейський суд з прав людини). На сьогоднішній день, за кількістю звернень громадян до даного суду, Україна займає четверте місце. Тому, можемо зробити висновок, що, в Україні багато положень, які були ратифіковані та закріплені в національному законодавстві мають здебільшого декларативний характер.

Не можемо не зазначити, ще одну проблему, яка полягає в тому, що на сьогоднішній день Україна не ратифікувала ряд нормативно-правових актів, які, на нашу думку, є важливими та відносяться до міжнародно-правових стандартів, а саме положення ст. 12 та ст. 13 Європейської соціальної хартії (право на соціальне забезпечення та на соціальну і медичну допомогу) незважаючи на закріплення таких прав у ст. 46 та ст. 49 Конституції України, відсутність ратифікації цих положень є перешкодою для України на шляху євроінтеграції.

Підсумовуючи, хотіли б зазначити, що міжнародні-правові стандарти – це сукупність існуючих норм і принципів у галузі прав людини, яка розроблена за участю держав у процесі міжнародного співіснування і міститься у відповідних міжнародно-правових документах. Основним джерелом міжнародно-правових стандартів є нормативно-правові акти ООН і МОП, регіональних об'єднань Європи, Америки, Африки, а також двосторонні договори, які містять відповідні норми. Україна на законодавчому рівні закріпила, що міжнародно-правові акти стають частиною національного законодавства тільки після ратифікації або коли була надана згода на обов'язковість Верховною Радою України. Наша держава підписала більшість нормативно-правових актів, які є джерелом міжнародно-правових стандартів соціального захисту, але разом з тим, є ряд не ратифікованих положень, які є дуже важливими для євроінтеграції України. Також, можна виділити ряд інших проблем, такі як фінансова неспроможність України для втілення деяких положень міжнародних зобов'язань, що автоматично позбавляє можливості запровадити та

підтримувати загальновизнані міжнародні акти у сфері соціального захисту населення в Україні. Проблемою є і відсутність механізму перевірки дотримання міжнародно-правових актів державами, які їх підписали, а також відсутність відповідальності за недотримання.

На нашу думку, для подолання цих проблем, як зауважив В.Л. Костюк [8, с. 71], потрібно розробити та запровадити Національну стратегію соціальних реформ та розвиток законодавства про соціальне забезпечення, Національну концепцію імплементації європейських соціальних стандартів; Європейські та наукові соціально-правові експертизи проектів нормативно-правових актів про соціальне забезпечення. Важливо також впроваджувати постійний моніторинг дотримання законодавства про соціальне забезпечення та посилення ефективності та доступності механізмів реалізації, гарантування, правової охорони права на соціальний захист (соціальне забезпечення) та інших суміжних прав.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Адаптація національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів як складова модернізації системи соціального захисту України. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 3. С. 32–36.
2. Запара С.І. До питання про сутність соціального міжнародного стандарту. Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення : тези доп. та наук. повідом. учасн. III Міжнарод. наук.-практ. конфер. / за ред. В.В. Жернакова. Харків : Кросроуд, 2011. 540 с.
3. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальний захист в Україні. Київ : Знання, 2010. 107 с.
4. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 243–249.
5. Бичков С. Аналіз становлення та розвитку системи соціального захисту в різних країнах світу та можливість адаптації набутого досвіду до умов України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2006. № 3. С. 194.
6. Ругляк Т.М. Міжнародні акти як джерела права соціального захисту України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. № 37. С. 120–125.
7. Новосельська І. Основне значення міжнародних соціальних стандартів у законодавстві України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. С. 95–97.
8. Костюк В.Л. Європейські соціальні стандарти в контексті сучасної моделі джерела права соціального забезпечення: Наукові-теоретичні аспекти. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Том 1. С. 68–73.

Басараб М.Ю.

студентка;

Остапенко Л.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ КАРАНТИНУ: ОПЛАТА, ВІДПУСТКИ, РЕЖИМИ РОБОТИ

З огляду на останні події у світі та у зв'язку з запровадженням Кабінетом Міністрів України карантинном, наразі однією з найактуальніших проблем стало питання правового регулювання трудових відносин. Проте незважаючи на нові обмежувальні заходи, необхідно пам'ятати, що відповідні правила не скасовують головні положення чинного КЗпП України, а лише врегульовують окремі положення спеціальними законами. Тим не менш теперішня ситуація викликає чимало питань щодо оплати праці, відпустки та загального режиму роботи.

Щодо особливого режиму роботи, у прикінцевих положеннях Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» зазначається, що на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) роботодавець може доручити працівникові, у т. ч. державному службовцю, службовцю органу місцевого самоврядування, виконувати протягом певного періоду роботу, визначену трудовим договором, вдома. Окрім того, встановлено, що власником підприємства, установи, організації або уповноваженим органом може змінюватися режим роботи органів, закладів, підприємств, установ, організацій, зокрема щодо прийому та обслуговування фізичних та юридичних осіб [1]. Тобто в цій ситуації, можна говорити про гнучкий режим робочого часу та неповний робочий час. Гнучкий режим робочого часу позначає таку форму організації праці, при якій працівники можуть самостійно регулювати час початку, закінчення та тривалості робочого

часу впродовж робочого дня. Оскільки за таких умов загальна сума годин роботи однаково має дорівнювати 40-годинному робочому тижню, то застосування гнучкого режиму робочого часу не тягне змін в нормуванні та оплаті праці працівників та інші трудові права працівників.

Другим варіантом є неповний робочий час. По-перше, він може встановлюватися шляхом зменшення тривалості щоденної роботи, по-друге, кількості днів роботи протягом тижня, або ж одночасно шляхом зменшення і кількості годин роботи протягом дня, і кількості робочих днів протягом тижня [2]. Оплата праці в такому випадках повинна обраховуватися пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку. Проте варто зазначити, що робота на таких умовах не обмежує будь-яких трудових прав працівників (у т.ч. скорочення тривалості щорічної основної відпустки).

Ще одним особливим варіантом є можливість виконання трудових обов'язків дистанційно. У такому випадку, працівник виконує свої обов'язки за місцем проживання або в іншому місці на його вибір. Як і під час застосування гнучкого режиму, оплата праці здійснюється у повному обсязі та у визначений час, якщо інше не передбачено у письмовій домовленості між працівником та роботодавцем. І знову ж таки, такий варіант не повинен обмежувати будь-які трудові права працівників [3].

Оплата праці – одна з найважливіших категорій у системі умов праці. Заробітна плата працівника незалежно від виду підприємства визначається його особистим трудовим вкладом, залежить від кінцевих результатів роботи підприємства, регулюється податками і максимальними розмірами не обмежується [4]. Відповідно в умовах карантину оплата праці буде прямо залежати від режиму роботи. Як вже зазначалося вище, при встановленні гнучкого робочого часу або при переведенні працівників на умови дистанційної чи віддаленої роботи, оплата праці буде здійснюватися у повному обсязі. Натомість при встановленні неповного робочого часу, заробітна плата буде обраховуватися пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку.

Важливий момент полягає і у порядку надання відпустки. За бажанням та можливістю працівника йому може бути надано відпустку – як оплачувану, так і неоплачувану. У Законі України «Про

внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» було доповнено статтю 26 Закону України «Про відпустки» частиною третьою у якій вказано, що у разі встановлення Кабінетом Міністрів України карантину термін перебування у відпустці без збереження заробітної плати на період карантину не включається у загальний термін [1].

Варто також додати, що ряд норм закону № 540-IX врегульовують також питання втрати роботи або частини заробітної плати. У ньому теж передбачено допомогу по частковому безробіттю у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції без припинення трудових відносин у разі, якщо роботодавцем вживаються заходи щодо профілактики та запобігання поширенню епідемії на виконання відповідного рішення місцевої державної адміністрації. Окрім того, допомога по частковому безробіттю надається застрахованим особам у разі втрати ними частини заробітної плати внаслідок вимушеного скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу у зв'язку із зупиненням (скороченням) діяльності через проведення заходів щодо запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), передбачених карантинном, встановленим Кабінетом Міністрів України, за зверненням роботодавця для її виплати працівникам [1].

Враховуючи вище наведене, можна сказати, що світова пандемія внесла чимало корективів у трудову діяльність. Проте усі зміни правового регулювання трудових відносин були необхідними і хоча й приймалися у досить короткий час передбачили майже усі аспекти охорони основних категорій у системі умов праці.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17.03.2020. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

2. Щодо надання роз'яснень стосовно деяких норм чинного законодавства в частині захисту прав працівників. Лист, Витяг, Питання-відповідь від 29.03.2007. *База даних «Законодавство України» / ВР України*.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v713_203-07#Text (дата звернення: 14.11.2020).

3. Особливі режими роботи працівників під час карантину.

URL: <http://pravokator.club/statti/osoblyvi-rezhymy-roboty-pratsivnykiv-pid-chas-karantynu/>

4. Оплата праці на підприємстві. URL: <https://library.if.ua/book/20/1629.html>

Небожук А.Р.

студентка 2 курсу ОП «Магістр»,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ У 2015–2020 РОКАХ В УКРАЇНІ

В усіх країнах світу та в Україні існує таке соціальне явище, як сирітство, що потребує особливої уваги з боку держави. Щороку близько 8 тисяч дітей залишаються без батьківського піклування, зокрема через складні життєві обставини, безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, вживання батьками алкоголю, наркотичних засобів, а також через їх жорстоке поводження з дитиною. Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні є однією з важливих складових соціальної політики держави. Соціальним захистом позначають увесь комплекс заходів, спрямованих на створення безпечного соціального середовища людини.

Крім того, у зв'язку з адаптацією законодавства України до європейських стандартів та необхідністю досягнення критеріїв та вимог, що висуваються до кандидатів для вступу до Європейського Союзу, потребує реалізації завдання створення найкращих умов для життєдіяльності людей і досягнення соціальної справедливості, розвиток системи соціального забезпечення, стандартизація системи соціальних пільг та допомог. Саме в системі соціального захисту

відображається сутність соціальної політики держави, реалізується право на охорону здоров'я, соціальне забезпечення, соціальну та медичну допомогу, користування послугами соціальних служб та інше [1, с. 90].

Створення прийнятних умов для соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань сьогодення. Воно полягає в інтеграції осиротілих дітей в соціум через пріоритетність в соціальній політиці саме сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Органи державної влади й місцевого самоврядування покликані вирішувати це питання, оскільки як діяльність держави соціальний захист відноситься до одного із напрямів соціальної політики.

Дослідженню особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, присвячені праці вітчизняних фахівців: А.В. Євдокимова, О.О. Кармазіна, Н.М. Комарова, Л.Ф. Кривачук, Л.Ю. Малюга, Л.М. Мельничук, О.М. Ноздріна, І.В. Пеша, О.С. Погрібна, Т.І. Шевченко та ін. Підтримуючи суттєвий внесок цих та інших вчених, справедливим буде наголосити, що питання особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування потребує наукового аналізу з врахуванням останніх змін у соціальній політиці держави.

До сучасних інституційних форм вирішення проблеми дітей-сирітства та дітей, що позбавлені батьківського піклування відносять: усиновлення (удочеріння); встановлення опіки та піклування; передача дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу [2, с. 71]. На законодавчому рівні розпочато реформування державної системи опіки, яке спрямоване на деінституалізацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сформовано правовий та фінансовий механізми розвитку альтернативних форм сімейного виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування, створено єдину базу даних дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усунуто дискримінацію у фінансуванні утримання таких дітей залежно від форми влаштування та ін. [3]. Вжиті заходи дозволили зменшити безпритульність дітей, активізувати їх усиновлення громадянами України, забезпечити

пріоритетність національного усиновлення над міждержавним. Унаслідок розвитку сімейних форм виховання значно зменшилася кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих у заклади для таких дітей [4].

За даними Міністерства соціальної політики станом на 31.03.2018 року в Україні функціонує 1039 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 6 929 дітей та 3 646 прийомних сімей, в яких виховується 6 863 дитини. У прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу виховується 13 792 дитини. У сім'ях опікунів, піклувальників виховується 51 204 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Загалом сімейними формами виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу) охоплено 64 996 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. За 2018 рік спостерігається збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на 40 осіб або 0,8% [5].

За статистичними даними служб у справах дітей області загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського, що перебувають на первинному обліку відповідних служб, складає 4749, з яких біологічних сиріт – 1558, або 33%. Відсоткова чисельність дітей що набули статус «діти – сироти», при наявності в них батьків, складає наступну картину: 80% дітей, батьки яких нехтували батьківськими обов'язками, вели асоціальний спосіб життя у зв'язку з цим їх позбавили батьківських прав; 5% дітей, батьки яких покинули у пологових будинках, медичних закладах; 3% дітей, батьки яких визнанні судом безвісно відсутніми, померлими; 1% дітей, батьки яких визнанні судом недієздатними, або таких, що з певних причин не можуть забезпечити належного утримання та догляду за дитиною (тяжко хворіють); 6% дітей, батьки яких знаходяться у місцях позбавлення волі; 4% дітей, які відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав. Відповідно до аналізу – 45(-2) дітей постраждали від фізичного насильства, 3(+1) – від сексуального, 22(-2) – від психологічного. Загалом протягом 2018 року розглянуто 123 повідомлення про скоєння насильства в сім'ї над дитиною та 2 – поза сімейним оточенням. Одна дитина була вилучена із сім'ї у зв'язку із скоєнням фізичного насильства.

Здійснюючи захист дітей, яких було виявлено як постраждалих від жорстокого поводження протягом 2018 року, службами у справах дітей спільно з іншими суб'єктами, причетними до соціального захисту дітей, були вжиті наступні заходи соціально-правового характеру: 11 дітей отримали психологічну допомогу; 3 медичну допомогу; 56 комплексну допомогу; 55 осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; 2 осіб притягнуто до кримінальної відповідальності. В судовому порядку захищені інтереси 7 дітей; 3 батьків позбавлені батьківських прав. Служби у справах дітей в своїй роботі за для вирішення вищенаведеної проблематики у звітному періоді, прийняли до вжиття заходи, щодо захисту дітей, які зазнавали насильницькі дії в сім'ї та поза її межами – 3 отримали психологічну допомогу; 27 отримали комплексну допомогу; 4 дітей було вилучено з сімейного оточення. За скоєння насильства над дитиною: 17 дорослих осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; 2 дорослих осіб притягнуто до кримінальної відповідальності; 7 дітей направлено на обстеження до закладів охорони здоров'я, в судовому порядку захищені інтереси 1 дитини [6].

Окрім цього, усе частіше можна почути такий термін, як «соціальні сироти». Недостатній державний захист та підтримка особливих сімей, знижує потенційну можливість усунення певних ризиків у родині зі складними життєвими обставинами, а саме жорстке поводження з дітьми, алкоголізм та наркотична залежність батьків, залишають у сприйнятті дитиною навколишнього середовища негативний вплив, що підштовхує та дає приклад сприйняття життя й поводження у суспільстві таким самим чином. Відповідно до ситуації, що супроводжується соціальними, економічними, психологічними причинами, більшість дітей при наявності у них родини залишаються «соціальними сиротами», до яких можна віднести безпритульних і бездоглядних дітей, тих що перебувають на вулиці [7].

Відмічаючи важливість інтеграції осиротілих дітей в соціум через сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на нашу думку, необхідно одночасно активізувати процеси розвитку системи соціального захисту, спрямовані на усунення причин виникнення соціальних сиріт. Запобігання соціального сирітства через виявлення та поступове усунення причин його виникнення є першочерговим завданням для органів державного управління. Комплекс

таких заходів відноситься до першого рівня ієрархії управління у сфері захисту соціально незахищених дітей. Другий рівень ієрархії передбачає заходи, спрямовані на повернення дітей до біологічних батьків. Третій, четвертий та п'ятий рівні – відповідно проведення заходів щодо усиновлення (удочеріння), встановлення опіки та піклування і передачі дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Крім того, указ Президента України від 22 жовтня 2012 р. № 609 «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» [8] прийнятий з метою забезпечення реалізації кожною дитиною права на виховання в сім'ї, зростання в безпечному сімейному оточенні, підвищення ефективності роботи державних органів та органів місцевого самоврядування із запобігання соціальному сирітству, вдосконалення системи надання соціальних послуг дітям і сім'ям з дітьми.

Національна стратегія профілактики соціального сирітства на період до 2020 року визначає мету, основні завдання, спрямовані на створення умов для забезпечення належного соціального захисту дітей та сімей, що мають дітей і опинилися в складних життєвих обставинах, утвердження в суспільстві сімейних цінностей, виховання відповідального батьківства, зменшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в інтернатних закладах, дітей, які перебувають поза сімейним оточенням. У відповідності до змісту завдань, що стосуються соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, представляється доцільним розвивати систему соціального захисту таких дітей, виходячи з ієрархії управління у цій сфері, де завдання щодо управління згруповані за принципом пріоритетності їх виконання.

Таким чином, дослідження особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у 2015–2020 роках дає змогу зробити висновок, що державна політика України даної категорії осіб орієнтується на міжнародні вимоги та стандарти соціального захисту та спрямована на розвиток і підтримку національного усиновлення та інших форм сімейного виховання таких дітей. Оскільки діти складають найбільш перспективну для розвитку країни частину населення, необхідно

забезпечити їх безпеку та розвиток в рідній країні. Реалізація всебічного превентивного контролю питань захисту дітей в усіх сферах діяльності сприятиме посиленню захищеності дітей, що допоможе зменшити ризики неефективного функціонування механізму соціального захисту дітей в Україні.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Теоретико-правові питання соціального захисту багатодітних сімей в Україні в контексті євроінтеграційного спрямування. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. Т. 1. С. 89–95.
2. Питання формування ефективності родинних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування : 2-ге видання / [Н.М. Комарова, Л.М. Мельничук, І.В. Пеша та ін.]. Київ : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. 128 с.
3. Ноздріна О.М. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2006. № 33. С. 262–271.
4. Погрібна О.С., Шевченко Т.І., Євдокимова А.В. Державне управління у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у Сумській області. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2015. № 4.
5. Мета деінституалізації – реалізація права кожної дитини на сім'ю. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/15560.html>
6. Захист дітей, які потребують особливого захисту суспільства. Статистичний збірник її Державна служба статистики України. Київ, 2018. С. 77. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_zdpus_2017.pdf
7. Кривачук Л.Ф. Державна політика в сфері охорони дитинства в Україні: формування та реалізація. Львів : ЛДФА, 2012. 480 с.
8. Указ Президента України «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» № 609/2012 від 22 жовтня 2012 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/609/2012>

Свищо В.С.

студентка;

Остапенко Л.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ. ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У сучасних умовах розвитку Україна прагне до європейської інтеграції у зв'язку з перспективами, які відкриває перед нами європейський ринок. Кожна країна ЄС дбайливо ставиться до реалізації соціальної політики на своїй території, створює належні та прогресивні умови для розвитку суспільства шляхом впровадження нових механізмів гарантування та реалізації прав людини в соціально-економічній сфері. У нашій державі також активно проводиться реформування соціального сектору. У зв'язку з розробкою проекту Трудового кодексу України вбачається необхідність осучаснення трудового законодавства та його адаптування до теперішнього рівня розвитку трудових правовідносин [1, с. 84].

Ознакою сучасного світу є його стрімкий розвиток: кожен день з'являються нові технології, вдосконалюються механізми та процеси, посилюються глобалізаційні процеси, що зумовлюють завдяки новим технологіям швидкий обмін інформацією. Очевидно, що трудові права відтепер є одним із головних та визначальних чинників подальшого розвитку міжнародного співробітництва. І якщо раніше трудові права були лише декларативними можливостями людини, то тепер від рівня їхнього визнання та забезпечення залежить і становище країни на міжнародній арені, розвиток та встановлення з нею політичних, економічних зв'язків.

Одним із основоположних інститутів трудового права є інститут трудового договору, адже саме він слугує підставою виникнення трудових правовідносин між працівником і роботодавцем. Проте форми укладення такого договору залишаються незмінними, що

суперечить повноцінному реформуванню та вдосконаленню зазначеного інституту [2, с. 43–44].

Так, наприклад, у ч. 1 ст. 24 КЗпП передбачено, що «трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі», і додатково визначається перелік пунктів щодо обов'язковості дотримання суто письмової форми сторонами договору [3].

Трудовий договір є угодою між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [4].

Проте з розвитком технологій, впровадженням нових систем комунікації за допомогою всесвітньої мережі «Інтернет», виникла можливість укладення трудового договору в електронному вигляді та необхідність закріплення такої можливості на законодавчому рівні.

У ч. 1 ст. 5 Закону України (від 22.05.2003 р. № 36, ст. 275) «Про електронні документи та електронний документообіг» надається чітке визначення електронного документа: ним визначається документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [5].

За законодавством України, видається можливим укладення трудового договору шляхом оформлення його у формі електронного документа, який за дотримання необхідних умов, урахуваючи загальні уявлення про зміст договору, буде вважатися дійсним. Тобто структура трудового договору буде цілком збережена, основною відмінністю стане тільки спосіб закріплення прав та обов'язків сторін та істотних умов, без яких такий договір буде вважатися неукладеним.

Однак, чинним законодавством передбачено укладання трудового договору в письмовій та усній формах, та перевага все ж надається саме письмовій.

Також у ч. 4 ст. 5 зазначеного Закону указано, що візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які

він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною. Тобто суб'єкти трудових правовідносин можуть укладати трудовий договір в електронній формі, а потім для зручності вже укладений документ роздрукувати на папері [6, с. 136].

Сучасний досвід європейських країн, зокрема Данії, Німеччини та Великобританії, демонструє високу ефективність використання на практиці електронного документообігу у різних сферах трудової діяльності працівників. Якщо раніше вся документальна база містилась виключно в паперовому вигляді, то наразі як альтернатива існує електронний варіант документів [7, с. 145–146].

Такий підхід дозволяє, як засвідчує практика, спростити саму процедуру укладення трудових договорів, оскільки працівники можуть розпочинати виконання своїх трудових обов'язків, не витрачаючи час на особисту присутність під час їх укладення з роботодавцем. Безперечна перевага електронного документообігу полягає також у тому, що він поступово буде зменшувати обсяг паперових документів і проблем, пов'язаних із їх використанням, таких, наприклад, як втрата документа, складність внесення змін тощо. На додачу, комп'ютеризація, що стане необхідним наслідком такої перебудови, дозволить зменшити витрати на додаткові штатні одиниці, до кола обов'язків яких входить робота з паперовими носіями [1, с. 85].

Враховуючи вищенаведене, слід підсумувати, що в контексті реформування трудового законодавства, на нашу думку, доцільно було б врахувати світову технологізацію та запровадити законодавчі підстави для використання електронних форм трудових договорів, що буде сприяти подальшому розвитку соціально-трудових відносин.

Список використаних джерел:

1. Швець Н., Черняченко Д. Електронна форма трудового договору в контексті реформування законодавства про працю. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 84–89.
2. Прогонюк Л. Ю. Сучасні тенденції розвитку трудових прав в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 42–46.
3. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної ради України*. Ст. 24.
4. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної ради України*. Ст. 21.

5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003. *Відомості Верховної Ради України*. Ст. 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 09.11.2020).

6. Поклонська О.Ю. Форма трудового договору в контексті національного законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 43. С. 134–137.

7. Бурчак А.Ю. Електронна форма трудового договору. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 52. С. 144–148.

Трусов Я.І.

курсант,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

УКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ФРІЛАНСЕРОМ

Дослідження юридичних гарантій реалізації особою права на працю у трудовому праві великою мірою пов'язане з трудовим договором як основоположним і фундаментальним правочином з питань праці.

Поняття трудового договору закріпленого у чинному законодавстві. Згідно з положеннями ст. 21 Кодексу законів про працю, поняття трудового договору визначено як угоду між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [1]. Однак наведене визначення не відповідає сучасному поняттю трудового договору та сучасним реаліям існування соціально-трудових відносин так як сучасність не стоїть на місці, наразі працювати можна не виходячи з власного будинку. Інтернет скоротив, а то й усунув дистанції між партнерами, колегами,

підлеглим і керівником, замовником і виконавцем. Досягати значного відсотка поставленої роботодавцем мети віднедавна можна, не виходячи за межі власного житла, що значно спрощує супутні клопоти й зменшує пов'язані з ними витрати, дає можливість повною мірою сконцентруватися на досягненні результату.

Фріланс – це співпраця з замовником/роботодавцем переважно на тимчасовій основі, що здійснюється через інтернет-мережу. Замовлені завдання виконуються на території виконавця, а не замовника. Причини виникнення й розвитку фрілансу на українському ринку праці різні, але найчастіше це потреба в додатковому заробітку. Інші мотиви часткового фрілансу значно розширилися завдяки швидкому розвитку сфери послуг, подальшому поглибленню поділу інтелектуальної праці, стрімкому прогресу цифрових технологій [2, с. 285].

Однією з особливостей фрілансу є строковість договору, яким узаконюються правовідносини замовника й виконавця. Як правило строк цей перебуває в прямій залежності від виконаного завдання й досягнутої мети.

Строк договору за своєю сутністю є правовстановлювальним, оскільки від його узгодження залежить факт виникнення суб'єктивних прав, а також обов'язків строкового трудового договору [3, с. 21].

Як видається, на сьогодні фрілансери – це незалежні висококваліфіковані працівники, які не перебувають у штаті організацій, а самостійно надають послуги замовникам завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій без укладання довгострокового трудового договору. Практично всі фрілансери використовують інформаційно-комп'ютерні технології для зв'язку із замовниками, для отримання й поширення інформації про себе. Однак більшість, яка дедалі зростає, фрілансерів здійснюють свою основну діяльність, працюючи дистанційно на комп'ютері, практично майже ніколи не зустрічаючись зі своїми замовниками [2, с. 287].

Отже, ознаками фрілансу є: дистанційність, інтерактивність комунікації та чіткість окреслених термінів виконання завдань.

Розглянемо переваги та недоліки фрілансу, зі сторони фрілансера та роботодавця. Перевагами роботи фрілансера є: незалежність, свобода вибору робочого завдання; вільний графік роботи; можливість працювати вдома без необхідності постійної витрати на

транспорт за для того щоб добратись до місця роботи; максимально комфортні умови праці; порівняно високий рівень доходу та мінімальний процент витрат; можливості для міжнародної співпраці; можливість самостійно обирати партнерів, а не підлаштовуватися під наявний колектив [4, с. 23] та інші.

Недоліками роботи фрілансера є: не завжди є гарантії отримання оплати за виконану роботу; нестабільність прибутків, періодична робота; відсутність соціального пакету; необхідність самому вести бухгалтерію та платити податки; примарні можливості для якісного кар'єрного росту [4, с. 24].

Достатньо вичерпно охарактеризовано переваги й недоліки фрілансу, проте, якщо заглибитись у психологічний аспект питання, можна дійти висновку, що такий тип організації праці більшою мірою підходить для самодисциплінованих, сумлінних працівників.

Висновки. Отже, фріланс є поширеним і затребуваним видом сучасних трудових правовідносин. Водночас основними труднощами, які стосуються практичної реалізації укладення трудового договору із фрілансером, можна вважати відсутність уніфікованого нормативно-правового акту, який би всебічно й повною мірою врегулював питання пов'язані з цим. Такий трудовий договір наразі набирає розвитку в сучасному виді праці, який попри все потребує вдосконалення законодавчої регламентації, в тому числі із застосуванням досвіду іноземних країн.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Солярчук Н.Ю. Фінансова діяльність в Україні : стан та перспективи державного управління. *Економіка праці та соціальна політика*. 2014. № 4. С. 284–289.
3. Сільченко С.О. Строковий трудовий договір за законодавством України: поняття, види, умови укладення, зміни та припинення. Харків : Золоті сторінки, 2005. С. 203.
4. Лескова Л.Ф. Фріланс та його перспективи на українському ринку праці. *Topical issues of science and education*. 2017. № 3. С. 22–25.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Виногорова А.

аспірант,

Національний авіаційний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВККС УКРАЇНИ ЯК НАПРЯМ ОПТИМІЗАЦІЇ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ

Авторитет судової влади зокрема та авторитет України в світі загалом безпосередньо залежить від доступності неупередженого, сумлінного, кваліфікованого, професійного здійснення правосуддя конкретними судьями з метою захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів держави, юридичних та фізичних осіб. У цьому контексті необхідно повністю підтримати позицію А.В. Шевченко яка, досліджуючи проблематику адміністративних процедур добору кадрів до національної судової системи, вказує на судові рішення як визначальні критерії змісту правосуддя у конкретних випадках та сприйняття судової системи зовнішніми суб'єктами, зокрема – приватними особами. Дослідниця слушно відмічає, що адміністративні процедури добору кадрів на посаду судді врегульовуються на найвищому рівні – не тільки національному, але й на рівні міжнародних актів. Окремо відзначається конституційний рівень врегулювання питань кадрового забезпечення суддівських посад. Також вказується на нерозривний зв'язок змісту зазначених адміністративних процедур із реформуванням національної судової системи у цілому [1, с. 94, 239].

В умовах, що склалися, для відновлення роботи ВККС України з добору кандидатів на посаду судді, кваліфікаційного оцінювання суддів необхідно вдосконалити регулювання призначення конкурсної комісії з відбору членів ВККС України, що запустить процес наповнення суддівськими кадрами штати судів. У цьому контексті у позитивний бік слід відмітити доповнення Закону «Про судоустрій і статус суддів»

статтею 95-1, яка визначає правовий статус конкурсної комісії ВРП щодо призначення членів ВККС України, а також визначає порядок вирішення питання щодо призначення її членів Вищою радою правосуддя. Водночас, відповідні зміни до Закону «Про Вищу раду правосуддя» не внесені. Зокрема, розділ 2 зазначеного Закону не містить положень, що визначали би процедурні особливості розгляду відповідних питань, хоча у зазначеній статті Закону «Про судоустрій і статус суддів» окремі такі особливості регламентовано. Так, визначено: строк, протягом якого ВРП призначає членів зазначеної комісії (ч. 2 зазначеної статті); вимоги щодо опублікування на офіційному сайті ВРП оголошення про початок добору кандидатів до конкурсної комісії та правові наслідки опублікування такого оголошення (ч. 6 зазначеної статті); вимоги щодо оприлюднення рішення ВРП про призначення конкурсної комісії ВРП (ч. 7 зазначеної статті). З метою закріплення вказаних та інших процедурних особливостей у Законі «Про Вищу раду правосуддя», як нормативному акті, що визначає порядок діяльності ВРП, доцільно доповнити його відповідною главою, яку варто розмістити у складі розділу 2.

Іншою важливою законодавчою ініціативою, спрямованою на врегулювання діяльності ВККС України, гарантування її запуску, є проект Закону України «Пропозиції Президента до Закону «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» від 29.01.2021 р. № 3711-д, що спрямований на приведення положень актуального законодавства України у сфері судоустрою у відповідність до правових позицій Конституційного Суду України, викладених у його рішеннях від 18.02.2020 року № 2-р/2020 та від 11.03.2020 року № 4-р/2020, а також – відновлення роботи ВККС України, розвиток процедури її формування та діяльності. Науково-експертне управління Верховної Ради України у своєму висновку від 12.07.2021 р. не висуваючи зауважень щодо актуальності законопроекту, вказує на його істотні недоліки, з яких даний проект не може бути підписаний. До таких недоліків віднесено: відсутність гарантій пропорційного представництва судової влади у складі членів ВККС України; невідповідність окремих положень зазначеного законопроекту принципам юридичної визначеності, ясності, недвозначності юридичних норм; відсутність єдиного підходу до формування окремих норм;

наявність істотної прогалини, зокрема не визначено механізм ініціації правових процедур формування першого складу Конкурсної комісії ВККС України в деяких ситуаціях. Зокрема, у контексті першого зауваження вказано про відсутність врахування обов'язкової кількості суддів при визначенні кворуму ВККС України. Було отримано пропозиції від Президента України, якими частково враховано зазначені зауваження. Після врахування зазначених пропозицій відповідний Закон України було підписано [2].

Список використаних джерел:

1. Шевченко А.В. Адміністративно-правове забезпечення кадрової роботи в судовій системі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2020. 422 с.
2. Проект Закону «Пропозиції Президента до Закону «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» від 29.01.2021 р. № 3711-д // Офіційний веб-портал «Верховна Рада України». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70949 (дата звернення: 02.02.2022).

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО,
КРИМІНОЛОГІЯ**

Плаван А.Р.

студентка,

Науковий керівник: Васильківська І.П.

кандидат юридичних наук, доцент,

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ
ОСІБ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Вступ. Питання кримінальної відповідальності юридичних осіб є досить складним та проблемним. Діяльність юридичних осіб являє собою роботу складної організаційної структури, яка включає в себе різні виробничі та функціональні підрозділи, а також великої кількості залучених у цю діяльність осіб. Саме тому виникає потреба в упорядкуванні відповідних відносин. Одним із методів регулювання є запровадження кримінальної відповідальності, що слугує контролем за негативними наслідками діяльності юридичної особи. В Україні це питання ще досі не вирішено, саме тому метою дослідження є аналіз стану розвитку інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб, вивчення зарубіжного досвіду як підґрунтя для реформування національного законодавства у даній сфері.

Методологічну основу дослідження склали такі методи: порівняльно-правовий, метод моделювання, метод індукції та дедукції тощо.

Огляд фахової літератури. Дане питання є досить актуальним в нашій країні, тому визначенням проблеми кримінальної відповідальності юридичних осіб займалися багато вітчизняних науковців та теоретиків права. Відзначимо напрацювання в цій сфері таких вчених, як В.К. Гришук, О.О. Михайлов, О.Ф. Пасека, П.Л. Фріс.

Результати дослідження. Вважається, що кримінальна відповідальність юридичних осіб в Україні відсутня, оскільки за статтею 18 Кримінального кодексу (далі – КК) України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Також у статті 212 КК України встановлена відповідальність службової особи підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування [1].

1 вересня 2014 року вступив у силу Закон України від 23 травня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України щодо відповідальності юридичних осіб» [2], який доповнив Загальну частину КК України розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Наразі КК України, поряд з іншим, визначає перелік підстав для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру, називає види цих заходів, загальні правила їх застосування, підстави звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру.

Проаналізувавши проект нового КК України, ми побачили, що розділ 3.11 Загальної частини («Кримінально-правові засоби щодо юридичної особи») значно розширює та деталізує поняття заходів кримінально-правового характеру. Зокрема, підставою застосування до юридичної особи відповідних засобів пропонується вважати вчинення уповноваженою особою юридичної особи від імені юридичної особи та в її інтересах будь-якого умисного злочину.

Також зазнали змін види стягнень, застосовуваних до юридичних осіб. Наприклад, говориться про необхідність поєднати ліквідацію юридичної особи з конфіскацією її майна. Натомість додатково до штрафу або замість нього до юридичної особи пропонується застосовувати такі кримінально-правові засоби як заборона підтримки юридичної особи за рахунок публічних фінансів та заборона здійснення юридичною особою певної діяльності.

Зрештою, в проєкті нового КК України відображається суворіший підхід, порівняно з чинним законодавством про кримінальну відповідальність, щодо кримінально-правових засобів, застосовуваних до юридичної особи. Водночас говорити про остаточне вирішення питання кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні ще зарано. У цьому контексті звернемося до досвіду зарубіжних країн у врегулюванні даного питання. Тут можна говорити про два підходи.

Перший підхід полягає у тому, що юридична особа розглядається як самостійний суб'єкт кримінального правопорушення. Прикладом є Естонія, в якій засудження винної фізичної особи не визначене як обов'язкова умова притягнення до відповідальності юридичної особи. І хоча кримінальна відповідальність організації в цілому базується на вині її керівника, закон «Про відповідальність юридичних осіб за кримінальні злочини» передбачає можливість притягнення юридичної особи до відповідальності й у разі, якщо засудження винної фізичної особи неможливе з тих чи інших причин.

Другий підхід являє собою кримінальну відповідальність юридичних осіб як подвійну (додаткову) відповідальність. У Польщі кримінальна відповідальність юридичних осіб є похідною від кримінального правопорушення відповідної фізичної особи, і тому притягнення до кримінальної відповідальності юридичної особи не виключає кримінальну відповідальність фізичної особи, а доповнює її та співіснує з нею. Це закріплено в Законі Республіки Польща «Про відповідальність колективних суб'єктів за дії, заборонені під загрозою покарання» [4, с. 304].

Висновки і пропозиції. Проблема кримінальної відповідальності юридичних осіб є досить актуальною в наш час, зважаючи на те, що правопорушні дії, пов'язані з ними, як-от ухилення від сплати податків, шахрайство з фінансовими ресурсами, фіктивне банкрутство, торгівля людьми [5] та інші, відзначаються високим ступенем суспільної небезпечності. У зв'язку з цим необхідно на законодавчому рівні врегулювати дане питання. Це можна зробити взявши за основу зарубіжний досвід. Разом з тим, під час реформування кримінального законодавства України мають враховуватися національні правові традиції та зберігатися

автономність і специфіка фундаментальних принципів вітчизняного кримінального права.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 16.02.2022).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України щодо відповідальності юридичних осіб : Закон України від 23.05.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18#n6> (дата звернення: 16.02.2022).

3. Проект нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/02/14/kontrolnyj-proekt-kk-14-02-2022-1.pdf> (дата звернення: 16.02.2022).

4. Лук'янченко С.Г. Зарубіжний досвід застосування кримінальної відповідальності до юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 302–306.

5. Васильківська І.П. Питання відповідальності юридичної особи за торгівлю людьми. *Актуальні питання кримінального права, кримінального судочинства та кримінології, з нагоди 280 річниці з дня народження Чезаре Беккарія* : Матеріали Регіональної науково-практичної конференції. Київ : ДУІТ, 2018. С. 18–20.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Шкляр В.О.

студент,

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАД ЗАКОННОСТІ В КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

Засада законності в кримінально-процесуальному праві прописана у статті 9 КПК України. У кримінальному провадженні засада законності – це вимога точного і неухильного дотримання Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, органами досудового розслідування, прокуратури, суду та виконання всіма іншими суб'єктами кримінального провадження, державними і недержавними установами й організаціями, посадовими особами, громадянами.

Відповідно до норм КПК України засада законності полягає в тому, що:

– під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства;

– прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм

належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень;

– закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати Кодексу. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК України [1].

Відповідно до ч. 4 ст. 9 КПК України, встановлено перевагу норм міжнародного права над нормами національного, тобто у випадку суперечностей між нормами міжнародного договору, який, у встановлений законом порядок, був ратифікований Верховною Радою України застосовуються норми міжнародного договору.

Принцип законності в кримінальному процесі є засадою, сфера застосування якої є надзвичайно широкою. Цей принцип характеризує правовий режим точного й обов'язкового додержання законів у правозастосовній практиці, що має вияв у кримінальному провадженні, обмежує дискреційні повноваження органів досудового розслідування, прокуратури та суду. Принцип законності дає можливість переходу кримінального провадження з однієї процесуальної стадії в іншу лише на підставі закону і в суворо визначеній ним послідовності. Законність є однією з гарантій встановлення істини у кримінальному провадженні, що забезпечує захист прав і свобод людини та громадянина [3].

Засада законності знайшла своє відображення в практиці Європейського суду з прав людини, у рішеннях якого були відображені окремі аспекти, наприклад, у ч. 5 ст. 9 КПК України встановлено, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

У справі «Полторацький проти України» (Poltoratskiy v. Ukraine) ЄСПЛ розглядав скаргу, яка стосувалася умов тримання та поведіння із заявником в «коридорі смерті» у СІЗО Івано-Франківської області. У своїй заяві заявник скаржився на обмеження права на побачення з родиною, а також на те, що йому не дозволяли мати зустрічі з адвокатом та вести листування, дивитися телебачення і мати будь-який зв'язок із зовнішнім світом. Можливо, враховуючи, що це було лише друге рішення проти України (від 23 квітня 2003 року), у ньому ЄСПЛ доволі

детально виклав свою попередню прецедентну практику щодо концепції «відповідно до закону», зокрема, як підставу виправданості втручання у права, гарантовані статтею 8 Конвенції. Суд встановив, щоб не суперечити статті 8 Конвенції, втручання повинно бути здійснено «відповідно до закону», переслідувати законну мету і бути необхідним у демократичному суспільстві для досягнення цієї мети. Цей вираз – «відповідно до закону», по-перше, вимагає, щоб відповідний захід мав певну підставу в національному законодавстві; він також стосується якості відповідного законодавства і вимагає, щоб воно було доступне відповідній особі, яка, крім того, повинна бути здатна передбачити його наслідки для себе, а також, це законодавство повинно відповідати принципу верховенства права.

Однак концепція «законності» стосується не лише статті 8, але й багатьох інших статей Конвенції. Наприклад, у справі «Кац та інші проти України» (*Kats and Others v. Ukraine*, заява № 29971/04), рішення від 18 грудня 2008 року, ЄСПЛ розглядав законність стосовно права на свободу та особисту недоторканність, зазначивши таке: «Суд повторює, що слово «законний» та словосполучення «відповідно до процедури, встановленої законом», які містяться в пункті 1 статті 5, по суті, відсилають до національного законодавства і встановлюють обов'язок забезпечувати дотримання матеріально-правових та процесуальних норм такого законодавства. Однак «законність» тримання під вартою з точки зору національного закону не завжди є вирішальним фактором». На додаток до цього, Суд має переконатися, що тримання під вартою протягом періоду, який розглядається, відповідало меті пункту 1 статті 5 Конвенції, який не дозволяє безпідставно позбавляти особу свободи. Суд зауважує, що стаття 165-1 Кримінально-процесуального кодексу передбачає, що особу, яка утримується під вартою, має бути негайно повідомлено про те, що винесено рішення про її звільнення з-під варти. Стаття 20 Закону «Про попереднє ув'язнення» передбачає, що адміністрація місця попереднього ув'язнення зобов'язана негайно звільнити ув'язненого після отримання нею відповідного рішення. Не заперечується той факт, що жодне із згаданих вище положень не було виконано в цій справі [5].

Важливим є питання про співвідношення засади законності та верховенства права. Засада верховенства права є фундаментальною у правовій державі. Вона закріплена у ст. 8 Конституції України та ст. 8 КПК України. Відповідно до ст. 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Насамперед поширеним є явищем співвідношення самої засади верховенства права та її отождошення з принципом верховенства позитивного закону, який був поширений в науковій літературі СРСР. Часто застосовуються закони, які не стосуються концепції природного права та є відірваними від природних прав і свобод людини. Як і за радянських часів, громадяни часто не можуть реалізувати власні права та свободи лише через відсутність позитивного закріплення відповідних прав у законах або ж через відсутність механізмів реалізації прав, які лише задекларовані у законах.

Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема, у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті найперше ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності [2].

«Законність, – пише Л. Петрова, – це кредо юридичного позитивізму. Вона вимагає строгого, точного, невинного виконання законів. Багато сьогоднішніх юристів, особливо практиків, вивчених на доктрині юридичного позитивізму, суть правової держави вбачають саме у строгому дотриманні законів. Мислити інакше заважає їм відсутність сучасних правових знань. Цим юристам потрібна професійна перепідготовка» [4].

Отже, засада законності в кримінальному провадженні відіграє важливу роль в українському кримінальному судочинстві через його формальну визначеність. Без належної реалізації принципу законності не можливо ефективно вчиняти кримінальне судочинство, а також забезпечити дотримання прав учасників кримінального провадження. Для того, щоб кримінальне провадження в Україні було ефективним, важливо дотримуватись встановлених правил, порядку кримінального провадження, прийняття законних та обґрунтованих рішень у чому й виявляється реалізація засади законності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Кримінальне процесуальне право України : навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 64 с.
3. Санакоєв Д., Скрыбін О. Особливості реалізації принципу законності в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1. 257 с.
4. Петрова Л. Фундаментальні проблеми методології права (філософсько-правовий дискурс) : наук. моногр. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 1998. 505 с.
5. Кучинська О. П., Фулей Т. І., Бараннік Р. В. Принципи кримінального провадження у світлі практики Європейського суду з прав людини : монографія. Ніжин : ТОВ «Видавництво «АспектПоліграф», 2013. 60 с.

НОТАТКИ

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Підписано до друку 07.04.2022. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 0422/10.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.